

VYSOKÁ ŠKOLA KREATIVNÍ KOMUNIKACE

Katedra literární tvorby

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Most mezi Kenem Keseyem a Milošem Formanem

Muž s budoucností?

2020

Michal Neumann

VYSOKÁ ŠKOLA KREATIVNÍ KOMUNIKACE

Katedra literární tvorby

Vizuální a literární umění

Literární tvorba a Komerční psaní v médiích

Teoretická část:

Most mezi Kenem Keseyem a Milošem Formanem

Praktická část:

Muž s budoucností?

Autor: Michal Neumann

Vedoucí práce: MgA. Daniel Kubec

2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a že jsem uvedl všechny použité prameny a literaturu, ze kterých jsem čerpal. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely studia a výzkumu.

V Praze dne..... Podpis autora:

Poděkování

Velmi děkuji MgA. Danielu Kubecovi za odborné vedení bakalářské práce a čas, který nad ní se mnou strávil. Velké poděkování patří také mé rodině a přátelům.

Abstrakt

Teoretická část této bakalářské práce „Most mezi Kenem Keseyem a Milošem Formanem“ se zabývá komparací knihy *Vyhod'me ho z kola ven* a filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*. Cílem práce je hlouběji pochopit zkoumaná díla a jejich vzájemný vztah. Dále pak vysvětlit, v čem spočívá Formanovo mistrovství, co je potřeba, aby se z úspěšné knihy stal ještě úspěšnější film, co je pro obě díla společné a v čem se odlišují. Cílem práce je také potvrdit tvrzení, že každý film založený na knižní předloze je nové tvůrčí dílo. Metodologicky práce kombinuje několik postupů, od interpretace knihy, přes vystižení Formanova přístupu při filmové adaptaci knihy na základě příslušné literatury, až na konec porovnání knihy a filmu na dějovém základě.

Praktická část této bakalářské práce „Muž s budoucností?“ zobrazuje život dvacetiletého Pavla, kterému zemřela rodina při autonehodě. Žije s dědečkem, ale propadá depresím. Léčí se u psychiatra, ale začne míchat léky s alkoholem. Nastává u něj mánie, která ho přivede do psychiatrické nemocnice. Tam se uzdraví, odchází domů a dědeček mu splní přání, když mu pořizuje štěně.

Klíčová slova

Teoretická část: Ken Kesey, Miloš Forman, *Vyhod'me ho z kola ven*, *Přelet nad kukaččím hnízdem*, komparace, filmová adaptace, McMurphy, Bromden, Velká sestra

Praktická část: smrt rodiny, Pavel, dědeček, deprese, léky, alkohol, psychiatrická nemocnice, uzdravení, štěně

Abstract

The theoretical part of this bachelor's thesis "The Bridge between Ken Kesey and Miloš Forman" deals with the comparison of the book *One Flew Over the Cuckoo's Nest* and the film *One Flew Over the Cuckoo's Nest*. The aim of the thesis is to understand researched works and their relationship in greater depth. Then explain what Forman's mastery is about, what it takes to turn a successful book into an even more successful film, what is common to both works and how they differ. The aim of the thesis is also to confirm the claim that every film based on a book is a new creative work. Methodologically, the work combines several procedures, from the interpretation of the book, through the capture of Forman's approach in the film adaptation of the book on the basis of the relevant literature, to the comparison of the book and film on a plot basis.

The practical part of this bachelor's thesis "Man with the Future?" depicts the life of twenty-year old Paul, whose family died in a car accident. He lives with his grandfather, but is depressed. He is being treated by a psychiatrist, but he starts mixing medication with alcohol. He has a mania that brings him to a psychiatric hospital. There he recovers, goes home and his grandfather fulfills his wishes when he buys him a puppy.

Keywords

The theoretical part: Ken Kesey, Miloš Forman, *One Flew Over the Cuckoo's Nest*, comparison, film adaptation, McMurphy, Bromden, Nurse Ratched

The practical part: death of a family, Paul, grandfather, depression, medication, alcohol, psychiatric hospital, recovering, puppy

Obsah

Teoretická část: Most mezi Kenem Keseyem a Milošem Formanem.....	8
1. Úvod.....	10
2. Ken Kesey a kniha <i>Vyhod'me ho z kola ven</i>	11
2.1 Uvedení do tématu.....	11
2.2 Shrnutí děje.....	11
2.3 Motiv rozpočítadla.....	12
2.4 Vypravěč Bromden a motiv Korbajnu.....	12
2.5 McMurphyho dvojrole.....	14
2.6 Vztah mezi McMurphyem a Bromdenem.....	15
2.7 Závěrečná reflexe.....	17
3. Miloš Forman a film <i>Přelet nad kukaččím hnízdem</i>	19
3.1 Úvodní přehled.....	19
3.2 Miloš Forman a jeho cesta k filmu.....	19
3.3 Příprava a natáčení filmu.....	20
3.4 Předpoklady pro úspěch filmu.....	23
3.5 Charakteristické rysy filmu.....	25
4. Komparace knihy <i>Vyhod'me ho z kola ven</i> a filmu <i>Přelet nad kukaččím hnízdem</i>	28
5. Závěr.....	35
6. Bibliografie.....	39
Praktická část: Muž s budoucností?.....	40

Teoretická část: Most mezi Kenem Keseyem a Milošem Formanem

„Člověk musí vždycky snít výš, než na co má.“

(Miloš Forman)

1. Úvod

Tato bakalářská práce se zaměřuje v zásadě na komparaci knihy *Vyhoďte ho z kola ven* od amerického autora Kena Keseyho a její filmové adaptace *Přelet nad kukaččím hnízdem* od světoznámého režiséra českého původu Miloše Formana.

V první části se zabýváme interpretací knihy. V druhé části představujeme způsob filmové tvorby Miloše Formana a vznik samotného filmu. Ve třetí části porovnáváme knihu a film na dějovém základě a pokoušíme se ukázat, jaké jsou podobnosti a rozdíly mezi knihou a filmem (s přihlédnutím k informacím z předešlých částí bakalářské práce).

Cílem této bakalářské práce je především vystihnout, že na základě úspěšné knižní předlohy lze vytvořit ještě možná úspěšnější filmový snímek na pozadí vyličení uměleckého mistrovství Miloše Formana. Práce má ambici umožnit čtenářům nahlédnout do procesu vzniku filmové adaptace z pohledu nikoliv příliš teoretického, nýbrž z pohledu ryze praktického. Představujeme zde přístup filmového autora Miloše Formana, a to na základě příslušné literatury, která se k tématu váže. Vedle toho má práce poskytnout základní interpretační východisko co se týče především samotné knižní předlohy. A následně se má ve finále práce zabývat komparací této dvojice knihy a filmu a představit tezi, že lze vytvořit dvě samostatná, ale přitom úzce propojená umělecká díla, která se v mnohém podobají a v mnohém odlišují, ale která spojuje jedna zásadní a nejdůležitější věc: kvalita jejich zpracování.

Ken Kesey i Miloš Forman byli oba významní umělci, které spojuje příběh odehrávající se na oddělení v jednom oregonském psychiatrickém ústavu. Oba mu dali svou tvář a obě dvě verze jejich uměleckého výkonu se setkaly s výrazným úspěchem.

Navíc Miloš Forman jakožto rodák z naší země si zaslouží uznání za své umělecké počiny, protože prosadit se celosvětově (míněno v Hollywoodu) v jakékoliv činnosti s tím spojené není jednoduchá záležitost. Mimo jiné i z tohoto důvodu jsme si vybrali zvolené téma, tedy abychom vyjádřili obdiv k jeho talentu, ale především pracovitosti a nasazení.

Přejeme si, aby tato bakalářská práce ve vás podnítila zvědavost o probíraném tématu a aby se Miloš Forman stal pro vás inspirací, jak je to i u naší maličkosti.

2. Ken Kesey a kniha *Vyhod' me ho z kola ven*

2.1 Uvedení do tématu

Ken Kesey svou první knihou *Vyhod' me ho z kola ven*, vydanou v roce 1962, zaznamenal obrovský úspěch u čtenářské obce. Prostředí psychiatrické léčebny velmi dobře znal ze svého působení pracovníka v jednom z takových zařízení, když si přivydělával na studium na vysoké škole, a své zkušenosti využil při psaní této knihy. Josef Jařab si v esejistické knize *Od Poea k postmodernismu: proměny americké prózy*¹ vypůjčuje slova amerikanisty Erica Mottrama, když Keseyho prvotinu „označuje za jedno z nejdůležitějších amerických děl poválečného období a hodnotí román jako brilantní satiru na dehumanizační vlivy západní civilizace.“² Pochopitelně z toho vyplývá například vliv beatnického hnutí (autorů jako Jacka Kerouaca), u kterých „mohl autor (Kesey) najít inspiraci pro vzpouru jedince proti institucím, i když způsob zobrazení těchto konfliktů vyznívá už v duchu literatury let šedesátých...“³ Jařab dodává, že k tomu Kesey využívá černý humor a absurdní postupy podobně jako např. Joseph Heller.⁴

2.2 Shrnutí děje

Kesey v knize zachytil skrze vypravěče Indiána náčelníka Bromdena situaci v ústavu pro choromyslné ve státě Oregon po příchodu Randla Patricka McMurphyho, který sem byl přivezen na pozorování z pracovní farmy určené pro vězně. McMurphy začne měnit pořádky v oddělení, jemuž tvrdou rukou dosud vládla slečna Ratchedová – Bromdenem označovaná jako Velká sestra – jinými slovy to je vrchní či hlavní sestra na oddělení, která de facto oddělení řídí (*to, že oddělení prakticky neřídí doktor, je podrobně vysvětleno v 4. kapitole, pozn.*). Situace se nakonec vyhroť až do té míry, že když jeden pacient díky psychickému nátlaku Velké sestry spáchá sebevraždu, McMurphy se neudrží a fyzicky ji napadne. Stíhá ho za to krutý trest. Je u něj provedena lobotomie mozku, což z něho udělá trosku. Náčelník

¹ Konkrétní esej, kterou napsal Josef Jařab, se jmenuje *Románové rozpočítadlo Kena Keseyho*.

² Hilský, ed. – Zelenka, ed 1993, s. 290.

³ Tamtéž.

⁴ Tamtéž.

Bromden, posilněný McMurphyho vlivem, pomůže svému příteli na onen svět, aby nemusel trpět v tomto stavu, a sám uteče ze zařízení zpátky tam, odkud pochází.

2.3 Motiv rozpočítadla

V knize se před samotným textem nachází dětské rozpočítadlo, které odkazuje k českému názvu knihy:

„Jeden, dva, tři –
my jsme bratři;
kterej je to mezi námi,
co si zalez do tý slámy;
ten, ten, nebo ten,
vyhod'me ho z kola ven.“⁵

Konec říkanky volně zní: „Ať je to ten nebo ten, vyhod'me ho z kola ven.“ Předpokládám, že čtenář zná dětskou hru, při níž tato věta zazní. O něco podobného jde obrazně řečeno i v této knize. Hra se postupně dostane až do posledního kola, kde zbývají dvě „dětí“ – tedy McMurphy a Velká sestra. Nicméně již dopředu je jasné, kdo z této hry vypadne. Je to jediné McMurphy, který se odvážně postaví nemilosrdnému systému v čele s Velkou sestrou, ale sám ho nemůže nikdy porazit. Na konci knihy tedy vypadává ze hry, je „vyhozen z kola ven“. Jeho odkaz přebírá náčelník Bromden a utíká pryč ze zařízení.

2.4 Vypravěč Bromden a motiv Korbajnu

Vypravěčem příběhu je, jak už bylo zmíněno, Indián náčelník Bromden. Tomáš Kubíček definuje vypravěče jako „mluvčí nebo ‚hlas‘ narativního diskurzu. Je tím, kdo ustanovuje komunikativní kontakt s adresátem vyprávění, je tím, kdo vypráví příběh.“⁶

V knize je použita Ich-forma (skrže vypravěče Bromdena), která obecně „slouží zejména subjektivizaci; zvnitřňuje perspektivu, zužuje záběr, zmenšuje odstup od tématu.

⁵ Kesey 2015, neočíslováno.

⁶ Kubíček 2007, s. 17.

Sugeruje upřímost vyznání, autenticitu svědectví, sympatie s mluvčím, ale zároveň také jednostrannost informací. Je typická pro intimní lyriku, konfesi, autobiografii, esej, deník, fejeton, zpovědní vyprávění.⁷

Chtěli bychom uvést ještě několik termínů, kterými můžeme označit vypravěče Bromdena: Jiří Hrabal ve své analýze připomíná tyto termíny francouzského teoretika Gérarda Genetta: homodiegetický vypravěč je takový vypravěč, který je postavou příběhu. Pakliže je hlavní postavou vyprávění, tak Genette využívá termín autodiegetický vypravěč.⁸

Josef Peterka uvádí ve své práci termín nespolehlivý vypravěč, který „problematizuje tradiční představu, že vypravěč je a musí být spolehlivou, důvěryhodnou autoritou. O nespolehlivosti vypravěče uvažujeme tehdy, když v rámci celku dochází k zpochybnění pravdivosti jeho vyprávění.“⁹ Shlomith Rimmon-Kenanová ve své publikaci poznamenává, že „hlavním zdrojem nespolehlivosti jsou vypravěčovy omezené vědomosti, jeho osobní angažovanost a problematické schéma hodnot.“¹⁰ V knize *Vyhoďme ho z kola ven* vypravěč Bromden zpochybňuje hned na začátku příběh, který bude vyprávět.

Zde je úryvek: „... Zrovna takhle spálí mě, až vám o tom všem vypovím, o nemocnici a o ní, a o chlapech – a o McMurphym. Mlčel jsem už tak dlouho, že se to ze mě vyvalí jak povodňová vlna a budete si myslet, že ten chlap, co to vypráví, plácá pátý přes devátý, že mu přskočilo, *Bože*; budete si myslet, že něco tak strašného se ani doopravdy nestalo, že je to příliš hrozný, aby to mohla být pravda! Prosím vás. Pořád je mi ještě zatěžko myslet na to s jasnou hlavou. Ale pravda to je, i když se to třeba nestalo.“¹¹

U vypravěče Bromdena způsobují drogy – chápeme léky – nereálné fantasmagorické představy, založené na subjektivní reakci na dění v psychiatrické léčebně. Bromden si „vizualizuje prostředí psychiatrické léčebny jako ničivého molocha, v němž Velká sestra terorizuje internované jedince.“¹²

Chtěli bychom dodat, že nemocniční moloch je součástí Kombajnu, o kterém v knize mluví Bromden a který se projevuje hlavně v jeho imaginaci. Jde v zásadě o systém, který se snaží striktně organizovat, řídit a ovládat lidské životy a mít je pod kontrolou.

Přestože jsme uvedli (na základě argumentů výše), že Bromdena můžeme označit za nespolehlivého vypravěče, myslím si, že z Bromdenova líčení i tak lze celkem dobře

⁷ Peterka 2007, s. 135.

⁸ Kubiček – Hrabal – Bílek 2013, s. 129.

⁹ Peterka 2007, s. 214.

¹⁰ Rimmon-Kenanová 2001, s. 107.

¹¹ Kesey 2015, s. 15.

¹² Přádná 2009, s. 97.

pochopit, jak vypadá situace na oddělení. Víme, že je to pohled silně subjektivní, ale jinou možnost než využít „služby“ tohoto vypravěče nemáme; proto souhlasím s názorem, že k vypravěčovi máme přistupovat primárně s důvěrou. Nikdo jiný nám fikční svět nemůže zprostředkovat.¹³

2.5 McMurphyho dvojrole

Kesey dosazuje McMurphyho do dvojrole „spasitele“ a „mučedníka“.¹⁴ McMurphy přichází do ústavu jako „kovboj“¹⁵, který „střílí“ nerušeně kolem sebe, jako by se mu nic nemohlo stát, čímž narušuje všechny zavedené pořádky. Na druhé straně, když ve finále dojde na „přímý“ souboj mezi McMurphyem a Velkou sestrou, když oba hlavní aktéři vyloží všechny karty na stůl a odhalí tak své pozice, McMurphy nemůže jinak a bez váhání se obětuje pro vyšší dobro, pro dobro samo, i když ví, že už není cesta zpátky.

McMurphy se stává „spasitelem“. Přináší pacientům znovu zpátky světlo do tmy, která je doposud obklopovala. Najednou jako když vtrhne slunce do temné noci a šíří do prostoru teplé a zářivé paprsky. McMurphy tak v ostatních pacientech probouzí opět životní energii. Pomáhá jim, aby si začali vážit sami sebe. Dodává jim sebedůvěru, optimismus a novou chuť do života. McMurphy je prostě zachraňuje před zkázou, kterou představuje pobyt v tomto ústavu. McMurphy jako by na chvíli, aniž by si to uvědomoval, přebíral roli lékaře, který se snaží zlepšit stav svých pacientů. Pacienti, kteří se dříve báli vyjadřovat své city a názory, se postupně osmělují a protestují proti tomu, jak se k nim chová systém ztělesňující se hlavně v podobě Velké sestry. Podporují McMurphyho v jeho tanečcích, kterými ji dohání k šílenství (i když ona se snaží, aby to tak nevypadalo). Začínají se energičtěji hlásit ke svým právům. Objevují ve svých citlivých duších to, co jim bylo do těchto chvil skryto. McMurphyho skotačení, neskonale dobrá nálada, humor a smích rozrušují nastolený starý rigidní systém, který se snaží udržet pořádek v oddělení bez ohledu na skutečné potřeby pacientů. McMurphy s sebou strhává ostatní a stává se pro systém problém. Na oddělení dochází k jistému uvolnění mravů, ale vše má své hranice a nic netrvá věčně.

¹³ Kubíček – Hrabal – Bílek 2013, s. 137.

¹⁴ Hilský, ed. – Zelenka, ed 1993, s. 291.

¹⁵ Tamtéž.

McMurphy se tedy musí nutně stát i „mučedníkem.“ Stává se jím, aniž by zprvu chtěl. Do této pozice ho vlastně dostávají sami ostatní pacienti. Nikdo z nich totiž není tolik odvážný, tolik přesvědčivý, tolik přirozený, tolik „normální“, tolik altruistický a obětavý. McMurphy je plný protikladů. Jako správnému hazardnímu hráči mu jde vždy především o sebe. Rád si užívá života dosyta. Na první pohled se může opravdu zdát, že je sobecký (například když Velká sestra využije úlisně některé situace, aby ho takto před ostatními pacienty mohla nazvat a snížit mu u nich kredit), avšak hluboko uvnitř je McMurphy velmi citlivý člověk, jemuž ostatní lidé nejsou vůbec lhostejní. Tedy McMurphy se pohybuje mezi oběma extrémy – sobectvím a altruismem – aniž můžeme říci, který nutně převládá. Když McMurphy prokoukne Velkou sestru a vůbec ten nesmyslný systém, domnívá se, že přeci nelze, aby to tak nechal. Nemá ve stylu vzdávat se. Vsadí se, že Velké sestře zkříží plány a odejde z tohoto souboje jako vítěz. V jednu chvíli to vypadá, že jeho cíl je blízko. Pak však dostává ránu od samotných kolegů – pacientů. Většina pacientů z jeho oddělení je v ústavu dobrovolně, může kdykoliv podat žádost a odejít, zatímco McMurphy tu je vlastně na základě soudního nařízení, a záleží pouze na Velké sestře, jak a kdy ho propustí. McMurphy pocítí jakousi zradu od těch, které vlastně svým způsobem začínal mít tak rád. Podporovali ho v jeho leckdy nesmyslných činech, kterými mu dovolili zabřednout do nerovného souboje. Když už se McMurphy rozhodne, že využije příležitost a odejde z tohoto bláznivého světa, přijde chvilkové zaváhání, které ho stojí další existenci. Stává se „mučedníkem“, protože chce pomstít smrt mladého kluka Billyho Bibbita, který si sáhne na život ze strachu, co řekne jeho matka, až jí Velká sestra (její přítelkyně) poví, že prožil noc s prostitutkou. McMurphyho stojí tato reakce, kdy ideu správného činu bez ohledu na důsledky staví výš než cokoli jiného, v konečném zúčtování samotné bytí. Pro svou „víru“, pro to, že se nemohl zachovat jinak a že nikdo jiný by to za něj neudělal, skončí jako troska po lobotomii, načež náčelník Bromden, jeho učenlivý žák, dělá poslední krok, aby ho v pozici „mučedníka“ potvrdil. Sám po něm přebírá štafetu a dokončuje to, co se McMurphyemu nepodařilo, tedy svobodně odejít pryč z ústavu.

2.6 Vztah mezi McMurphyem a Bromdenem

Zásadní je v příběhu vztah (vývoj vztahu) mezi vypravěčem náčelníkem Bromdenem a ústředním hybatelem děje McMurphyem. Bromden je na oddělení nejdéle „sloužící“

pacient. V minulosti nasbíral dost negativních zážitků ve válce, během vyhnání z původního domova bělochy nebo otcovým upitím k smrti. Ačkoliv Bromden převyšuje všechny svou výškou, jeho sebevědomí se blíží k nule. Miloš Forman k tomu poznamenává, že „Ken Kesey jej (*Bromdena, pozn.*) popisuje jako dvoumetrového obra, aby dramaticky zúročil jeho fyzickou podobu ve chvíli, kdy se náčelníkova ušlápnutá, ulekaná dušička rázem a poprvé vzedme na roveň jeho obrovské figury.“¹⁶ Proto zprvu nepřijímá McMurphyho příchod příliš dobře. Nemůže si zvyknout na jeho styl, který nabourává zavedenou rutinu. Moc nechápe, o co se McMurphy snaží. Vnímá to spíše jako nebezpečné chování, které musí nutně vyvolat nějakou katastrofu. McMurphyho odzbrojující způsob jednání, kterým se prezentuje na oddělení, si ho časem získá natolik, že se z nich stanou spojenci. Bromden pomáhá svému „učiteli“ v souboji s Velkou sestrou. Dokonce se mu celkem přirozeně a bez zábran přizná, že celou dobu od nástupu do ústavu hrál hluchoněmého člověka, což mu přinášelo jisté výhody – například se před ním nebáli zaměstnanci ústavu mluvit o věcech, které by se neměli dostat k pacientům (skrže vypravěče Bromdena je tak čtenář knihy seznámen s informacemi, které by mu zůstaly jinak skryty). Stylizoval se do této role i na základě zkušeností, které nasbíral při setkání s bělochy přicházející vyjednávat o odsunu Indiánů, během nichž se je snažil oslovit, ale oni na něj vůbec nereagovali. Od té doby si s sebou nese tento negativní traumatický zážitek, který ho formoval i v dalším životě včetně pobytu v ústavu. Teprve onen přímočarý a lidský McMurphyho přístup mu znovu připomíná, že je člověkem, který si má sám sebe více vážit, nemá se podceňovat a může žít naplněnějším životem než dosud.

Inovativní je vztah mezi bělochem (tedy McMurphyem) a Indiánem (tedy náčelníkem Bromdenem). McMurphy neočekává od svého indiánského přítele obět, ale sám mu ji naopak přináší.¹⁷ McMurphy se obětuje obecně pro všechny pacienty, aby si uvědomili, že mohou žít lépe mimo zdi ústavu, ale v knize je nejvíce pozornosti zaměřeno na vztah mezi Bromdenem a McMurphyem, a proto v poslední části knihy Bromden dovršuje McMurphyho snahu změnit v ústavu jeho vývoj. Pro pochopení knihy je důležité si uvědomit výběr vypravěče. Autor učinil „jediným dostupným názorovým a hodnotícím východiskem pro čtenáře hledisko náčelníka Bromdena.“¹⁸ Bromden jakožto vypravěč může fakticky nejlépe vystihnout McMurphyho obět vůči jemu samotnému, protože nikdo jiný nemůže do jejich vztahu vidět tak přesně a hluboko jako on. Bromden je nejstarším pacientem ústavu

¹⁶ Forman – Novák 1994, s. 170.

¹⁷ Hilský, ed. – Zelenka, ed 1993, s. 291.

¹⁸ Tamtéž.

a současně Indiánem, přičemž „Indián se stal první obětí amerického ‚civilizačního‘ procesu“.¹⁹ Tedy McMurphy přináší onu oběť, aby snad začal „vyrovnávat účty“. McMurphy totiž nerespektuje tradiční představu o určité nadřazenosti bělochů vůči Indiánům (berme to z dlouhodobé historické perspektivy). Čili skutečnost, že běloch naváže s Indiánem pevné přátelství na život a na smrt, má pro pochopení příběhu podstatný význam.

2.7 Závěrečná reflexe

Josef Jařab ve svém zamyšlení píše, že v Keseyho světě žijí lidé, v němž „mocenský systém společenského ‚establishmentu‘, který je něčím těžko postižitelným, i když všude a stále přítomným, dostává přesný tvar až v ‚bláznivé‘ představě indiánského vypravěče, jemuž se konkretizuje do hmatatelného monstra Kombajnu, do podoby jakéhosi mechanického pavouka, jehož chapadly procházejí od řídicích center impulsy měnící lidi ve stále závislejší a nesamostatnější tvory, v občanské roboty.“²⁰

V ústavu, který je součástí Kombajnu, se objeví McMurphy, který by mohl „před ‚skvěle fungujícím‘ monstrem uniknout jen jako samozvaný psychopat.“²¹ Jenomže on se přizpůsobit nechce a „jeho přítomnost je přímo existenčním nebezpečím pro Kombajn i Velkou sestru.“²² Prostředí ústavu se tedy stává jeho posledním azylem. V ústavu přežívají lidé s posledními zbytky normálnosti ještě před tím, než dojde k jejich „vyléčení“. Kombajn nově definuje, co je duševní choroba a duševní zdraví. Z logiky věci pouze za zdmi ústavu zůstávají „normální“ lidé. Kombajn si je „udržuje“ v dobré formě. Zároveň se tváří jako „zařízení fungující v zájmu každého jednotlivce a všech, nechává se o tom přesvědčovat, a dokonce tomu snad i sám začíná věřit.“²³ Tomu ale nevěří vášnivý hráč McMurphy, pro kterého má „svět opravdový smysl především jako obrovská herna.“²⁴ Když má ještě „navrch“, získává pro své aktivity čas a prostor, i přesto, že se Velká sestra snaží tomu všemožně klást překážky. Vzhledem k McMurphyho kouzlu osobnosti se do hry zapojují další pacienti, pro které je McMurphyho „schopnost pohlédnout na věci ze směšného úhlu“²⁵

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž, s. 292.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž, s. 293.

²⁵ Tamtéž.

inspirativní v tom, že „může člověka udržovat na hranici duševní rovnováhy.“²⁶ Pacientům tak smích, který je léčivý, pomáhá získat sebedůvěru a vyrovnanost, načež se dívají na svět jinýma očima, dokážou poznat pravdu, a dokonce se jí nebojí artikulovat.²⁷ Pacienti si uvědomují, jaké divadlo si nimi celou tu dobu Velká sestra hrála. Předstíraná samaritánská pomoc při terapeutických sezeních a vůbec obecně v každodenním kontaktu měla u pacientů naopak vyvolat závislost na ústavu, místo řešení problému docházelo k jejich fixaci, k jejich utvrzování přes různé manipulativní techniky například formou zastrašování, vnucování pocitů viny apod.²⁸ Pacienti začínají díky McMurphymu chápat, že „existuje také jiný způsob myšlení, než jaký jim systematicky vnucuje autoritativní Korbajn, a že existuje nějaká realita i mimo daný svět tohoto systému.“²⁹

Josef Jařab dále píše, že „McMurphyho ‚praktická‘ zásluha spočívá v tom, že ostatním ukazuje zranitelnost zdánlivě dokonalého systému; smysl pro reálnost však Keseymu brání, aby romantické revoltě svého protagonisty dal šanci Korbajnu zcela rozvrátit a Velkou sestru definitivně porazit.“³⁰ A nakonec Josef Jařab dodává, že když se McMurphy navrátí na oddělení po lobotomii jako živoucí mrtvola, jeho indiánský přítel mu prokazuje službu tím, že ho navždy uspí. Díky tomu tento rebel, který vrátil Indiánovi „řeč“ a vzal ji alespoň na chvíli Velké sestře a Korbajnu, naplňuje symbolicky svoje poslání. Indián pak může vykročit na cestu zpět k přírodě.³¹

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ Tamtéž, s. 294.

³¹ Tamtéž.

3. Miloš Forman a film *Přelet nad kukaččím hnízdem*

3.1 Úvodní přehled

Miloš Forman prožil výjimečný život. Narodil se 18. února 1932 v Čáslavi, vystudoval scenáristiku na pražské FAMU, stal se jedním z předních představitelů nové české vlny v 60. letech 20. století a poté, co opustil Československo, se dokázal plně prosadit i v USA. Film *Přelet nad kukaččím hnízdem* výrazně uspěl jak u diváků, tak u kritiky. Získal pět hlavních Oscarů (film, režie, scénář, hlavní mužská a ženská role) za rok 1975 a spoustu jiných ocenění. Forman se tím vyšvihl na hollywoodský režisérský piedestal, čímž se mu otevřely dveře pro jeho další svobodnou a bohatou tvorbu.

V následující části si kladu několik zásadních otázek související s tvorbou Miloše Formana, okolnostmi vzniku filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem* a zároveň důvody proč se stal tento snímek tak úspěšným a čím je charakteristický.

3.2 Miloš Forman a jeho cesta k filmu

Forman odjel v roce 1967 pracovně do USA a po srpnu 1968 už v zahraničí zůstal natrvalo. Chtěl tu jakožto režisér navázat na své úspěchy doma v Československu, kde dle svých slov „dosáhl všeho, čeho jsem dosáhnout mohl, a proto byl pro mě Hollywood dalším logickým krokem.“³² Usadil se v hotelu Chelsea v New Yorku. Několik let se protloukal, jak mohl. Natočil v roce 1971 komerčně nijak úspěšný film *Taking Off*, který navazoval technikou zpracování na filmy z československé éry. Příliš otevřený konec filmu diváci nedokázali přijmout, tedy především ti američtí v New Yorku, protože „později se film promítal s velice slušným úspěchem po celé Evropě, ale v Americe žádné peníze nevydělal. Mohl za to velkou měrou právě ten neurčitý konec, ale taky to, že Universal (*producentická firma, pozn.*) film nepodpořil ani slůvkem reklamy.“³³

Forman si uvědomil, že bude muset změnit způsob, jak točit film v amerických podmínkách, aby i zde byl úspěšný. Jakožto člověk přicházející z ciziny do nové země musel ještě dlouhou dobu nasávat atmosféru svého nového domova. Jeho angličtina nebyla v té

³² Forman – Novák 1994, s. 137.

³³ Tamtéž, s. 148.

době nijak valná a kulturní povědomí o USA bylo též na úrovni atleta čekajícího v blocích na start závodu. Forman dodává, že „... v každém případě ale bylo nutné změnit styl práce. V Americe jsem prostě neměl a nikdy mít nebudu na to, abych točil původní příběhy s neherci. Byla tu ale možnost filmových adaptací knih a divadelních her, pokud se mi podaří poznat prostředí, ve kterém se příběh odehrává, natolik důkladně, abych docílil co největší pravdivosti a bezprostřednosti. Bylo mi jasné, že když vejdu do baru a neporozumím každému slovu, co tam padne, nemám nárok na to, abych v Americe točil filmy, jako byly *Lásky jedné plavovlásky* nebo *Hoří, má panenko*.“³⁴

Forman vytrval, studoval, zpracovával různé látky pro natáčení možných budoucích filmů. Svůj přístup k práci vysvětluje takto: „V Československu jsem se k filmu dostal jako scénárista a v Americe jsem musel začínat stejně, jenže v angličtině a v úplně odlišné scénáristické tradici [...] Prodělával jsem svá druhá učňovská léta.“³⁵

Jednou (v roce 1973) Formana oslovili dva kalifornští producenti Michael Douglas a Saul Zaentz, když mu poslali balíček s knihou *Vyhod'me ho z kola ven*, kterou Forman dosud neznal. Kniha ho okamžitě velmi zaujala. Forman si vzpomíná, že „když jsem si ji (*knihu, pozn.*) začal číst, hned mi bylo jasné, že je tím nejlepším filmovým námětem, na jaký jsem dosud v Americe narazil.“³⁶ Knihu si několikrát přečetl a připravil první hrubou verzi scénáře a dorazil na schůzku v Los Angeles. Protagonisté se úspěšně dohodli na spolupráci a projekt mohl začít, avšak bez jakékoliv účasti Kena Keseyho, který byl už v té době s producenty rozkmotřený, protože se vůbec nepohodli, jak by mělo točení filmu vypadat.

3.3 Příprava a natáčení filmu

Především bylo potřeba najít vhodné herce a místo pro natáčení filmu. Co se týče místa, po různých peripetiích se Douglas a Zaentz domluvili s doktorem Deanem R. Brooksem, ředitelem Oregonského státního ústavu pro duševně choré, a to za podmínky, že se natáčení zúčastní jako pomocné síly i jeho pacienti. Ředitel nemocnice předpokládal, že by mu do ústavu mohli přitéct nějaké finance navíc a že zapojením pacientů do natáčení by se mohl zlepšit jejich zdravotní stav.³⁷ Dokonce si doktor zahrál osobně ředitele nemocnice ve filmu.

³⁴ Tamtéž, s. 149.

³⁵ Tamtéž, s. 150.

³⁶ Tamtéž, s. 163.

³⁷ Tamtéž, s. 167.

Snímek měl původně stát nejvýše dva miliony dolarů. I proto si producenti vybrali Formana jako poměrně levného režiséra. Forman ale od začátku preferoval za herce, který by měl ztvárnit McMurphyho, začínající hollywoodskou hvězdu Jacka Nicholsona, a to proto, že podle jeho názoru by byl populární herec, kterého diváci dobře znají, schopen lépe přiblížit divákům cestu z jejich všedního prostředí do filmového cizího syrového světa blázince.³⁸ Výběrem Nicholsona nastaly ihned dva problémy. První byl, že Nicholson měl sjednané natáčení jiného filmu a Forman a spol. by museli počkat, až ho dotočí, a druhý problém byl, že by se musel navýšit rozpočet filmu, který taková hvězda s sebou zákonitě přináší. Obě dvě překážky nakonec autoři projektu úspěšně vyřešili a s Nicholsonem se dohodli.

Jack Nicholson ztvárnil McMurphyho „s užitím širokého rejstříku expresivity: infantilní ‚vyšinutost‘ svých gest a projevů přitom kombinoval se švejkovským lišáctvím i s pouťovým exhibicionismem, čímž vytvořil napětí s niterným vzdorem zdravě uvažujícího člověka vůči okolní absurditě.“³⁹

Další dvě nejvýznamnější role, tedy náčelník Bromden a Velká sestra, byly vybrány podle výsledku filmu též navýsost vhodně.

U Bromdena nastal ten problém, že se dlouho nedařilo najít tak vysokého indiánského obra, jak to Kesey ve svém románu načrtl, protože Forman brzy zjistil, že „Indiáni obvykle nedorůstají těch rozměrů.“⁴⁰ Nakonec po dlouhém hledání byl nalezen vyhovující jedinec neherec jménem Will Sampson (tímto Forman navázal zčásti na práci s neherci z českého prostředí). Při první konverzaci si Forman povšimnul, „že je bystrý a inteligentní, což je první věc, na kterou se u neherců zaměřuju.“⁴¹ Volba tohoto člověka se skutečně povedla, protože jak Forman říká, „Will Sampson chodil na natáčení připravený a měl náramnou hereckou intuici. Málokdy jsem mu musel radit, jak na to jít.“⁴²

Roli Velké sestry odmítlo spoustu známých a kvalitních hereček, až nakonec byla vybrána herečka jménem Louise Fletcherová, která se sice příliš nepodobala postavě z Keseyho předlohy, ale kontrast mezi jejím příjemným mladistvým zevnějškem a skutečnou zlomyslnou přirozeností dodal postavě na působivosti.

Louise Fletcherová ztvárnila Velkou sestru „jako dokonale se ovládající autoritu, která vzrůstající nervozitu z ohrožení své nedotknutelnosti občas prozradí tím, že její laskavá

³⁸ Tamtéž, s. 167.

³⁹ Foll 1989, s. 28.

⁴⁰ Forman – Novák 1994, s. 170.

⁴¹ Tamtéž, s. 171.

⁴² Tamtéž.

maska ‚zkamení‘ a pichlavý pohled jejích modrých očí ‚zledovatí‘, aby v okamžicích triumfů této zosobněné moci její fasáda naopak naznačovala její baziliščí úspěch.“⁴³

Pro Formana byl u postavy sestry Ratchedové podstatný její mocenský přístup ke svobodě jedince. Přádná uvádí, že „podoba knižní sestry, kterou v subjektivizované ich-formě podává vypravěč Indián Bromden, prodělává proměny v jeho vnitřním zraku, stimulované účinky požití drogy. Sestřiným zjevem, zejména její tváří ztuhlou do masky, je přímo uhranutý. Forman se této expresivity úmyslně vzdal jako nežádoucí přímé satiry a svoji představu realizoval v inspiraci neprůhledností herečkina typu. Filmová sestra Ratchedová je sterilní, uzavřená osoba, cele oddaná službám instituce. Oddělení psychicky postižených mužů udržuje v přísné kázni a obratně jimi manipuluje. Ženství a pohlaví jako by ze sebe operativně odstranila. Na McMurphyho obscénní narážky reaguje s chladnou netečností. Ve své profesi je neústupná, nezranitelná a nedobytná. Dokonale odosobněná sebevláda a perfekcionismus z ní činí strojově fungující bezpohlavní monstrum s lidskou podobou: v nažehlené sesterské uniformě, vždy úhledně upravený účes a ledový pohled modrých očí.“⁴⁴

Další herecké role byly obsazeny podle toho, aby jednotlivé hrdiny divák jednoduše a dobře rozpoznal, aby byli jedineční a originální. Foll jinými slovy říká totéž: „Velkou pozornost věnoval režisér také výběru ostatních herců pro role pacientů, kteří museli vytvořit výrazné typy, zároveň však nesměli sklouznout do laciné karikatury ‚choromyslných‘ ani zastínit ústřední konflikt.“⁴⁵

Snímek se natáčel především ve vnitřních ateliérech psychiatrického ústavu. Scéna s rybářskou výpravou samozřejmě musela být vytvořena v exteriéru.

Dost času Forman strávil se střihači ve střižně, několikrát se upravovala délka filmu, některé záběry se třeba i mazaly, až se nakonec zase vracely. Základní krédo znělo, že film by neměl být zdlouhavý, měl mít naopak docela svižné tempo, scény by na sebe měly dobře navazovat. Ve třetí verzi filmu Forman smazal vše, co děj neposunuje dopředu, což se ukázalo jako špatný tah. Čtvrtá verze trvala dvě hodiny a jedenáct minut a stalo se něco úžasného: tím že Forman sedm minut přidal, celý film se ze subjektivního vnímání výrazně zkrátil, což, jak Forman poznamenal „jenom svědčí o tom, že pocitová délka filmu nemá se stopkami moc společného.“⁴⁶

⁴³ Foll 1989, s. 28.

⁴⁴ Přádná, 2009, s. 289–290.

⁴⁵ Foll 1989, s. 28–29.

⁴⁶ Forman – Novák 1994, s. 176.

Liehm poznamenává, že „ten rytmus (*který Forman dlouze ve střížně hledá, pozn.*) je skoro vždy zdánlivě pomalý, Forman někdy akci skoro zastaví, aby nám dal dost času pochopit, že nejde o příběh, ale o tváře a významy, které jsou za nimi, za slovy, za gesty. Ví, kdy se máme a kdy se budeme smát, až nás bude břicho bolet, a kdy nám ten smích zmrzne na rtech, až je nám stydno, že jsme se mohli tak veselit.“⁴⁷

Film nakonec stál čtyři miliony dolarů, ale jen v Americe vydělal sto čtyřicet milionů dolarů a celkově přinesl dvě stě osmdesát milionů dolarů⁴⁸, s čímž tvůrci vůbec nepočítali.

3.4 Předpoklady pro úspěch filmu

Prvním předpokladem bylo dle našeho soudu už fakt, že sama kniha se v 60. letech stala bestsellerem. Tedy diváci byli jistě zvědaví, jak bude vypadat film, který z knihy vycházel. Mimo jiné se také úspěšně kniha zdramatizovala pro divadlo.

Druhým předpokladem bylo to, že Forman tupě neopisoval knihu, nýbrž vybral z knihy jen to, co mu přišlo vhodné, a doplnil to vlastními nápady tak, aby sestavil kvalitní film čili věděl, co chce z příběhu vypustit, co přidat a co nechat.⁴⁹ Velmi zásadní pro film bylo posunutí vyprávění z pozice subjektivního vyprávění do pozice objektivního vyprávění. Forman vysvětluje proč: „Vyprávění v první osobě podle mě mnohem více svědčí literatuře než filmu. Literatura je abstraktní říší, v níž věta dokáže vyčarovat zcela svébytný svět. Řetězce slov nádherně odrážejí proud vědomí. Film naopak nahlíží svět zvnějšku, z mnohem objektivnějšího hlediska. Obrazy jsou konkrétnější a pouze skrze jejich pravdivost se může filmař pokusit ilustrovat vnitřní život postav.“⁵⁰

Přádná doplňuje, že „Forman se scénáristou Michaellem Wellerem podstatně zjednodušili knižní příběh a zasadili jej výhradně do reálných dimenzí. Z důvodu objektivizace změnili způsob narace, Indiána zbavili dominantní funkce vypravěče a odsunuli jej stranou. Centrálním protagonistou se stal McMurphy.“⁵¹

Při tvorbě scénáře obecně Forman „zjednodušuje nebo zužuje vypravěčskou literární šíři a nahrazuje ji situačními zkratkami. Neúprosně odsekává z hlavní linie nadměrně

⁴⁷ Liehm 1993, s. 154.

⁴⁸ Forman – Novák 1994, s. 178.

⁴⁹ Tamtéž, s. 163.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Přádná, 2009, s. 97–98.

rozvinuté pasáže, volí i riskantní dějové posuny, nedodržuje přesně závěry, dovoluje si odvést příběh i jiným směrem, pokud tím pomůže významově přesnějšimu zacílení.“⁵²

Forman je výborný vypravěč se schopností vystihnout jádro příběhu a převyprávět ho do filmového děje. V americkém prostředí Forman vsadil na „velký“ příběh s rozvětvenou fabulí a vsadil jej do pevné dramatické struktury. Dokázal látku uchopit svým neotřelým, originálním způsobem, přičemž si zakládal na již zmíněném vypravěčském talentu a svébytném humoru. Pro Formana je také typické, že film vypráví skrze postavy, ale dodržuje objektivní narativní linii.⁵³

Třetím předpokladem bylo to, že producenti režisérovi a vlastně celému projektu natolik věřili, že investovali nakonec do filmu řádově více financí, než bylo původně navrženo, což dopřálo Formanovi větší čas a prostor pro kvalitní práci.

Dalším předpokladem byl výborný výběr herců do hlavních třech rolí a koneckonců i do těch menších.

A neméně důležitou věcí bylo již to, že producenti oslovili Formana, aby se jako režisér ujal natáčení filmu, a to z toho důvodu, protože si vybrali velmi kvalitního talentovaného režiséra sice z jiného kulturního prostředí, který se ale dokázal poměrně rychle adaptovat na nový svět, a přitom vždy věděl, co chce dělat. Byl cílevědomý, pracovitý, uměl jednat s lidmi a dokázal je motivovat k maximálnímu výkonu.

Toto vše výše zmiňované by samo o sobě nestačilo, pokud by film postrádal jakýsi vnitřní náboj, který by diváky nedokázal připoutat k filmu od začátku až do konce. S tím se u tohoto filmu ale nesetkáme. Naopak. Od počátku vás film pohltí, a když nadejde finále a Bromden utíká pryč z ústavu, přijde na vás slabá chvilka, chvíli tápete, přemýšlíte o posledních více než dvou hodinách, které jste věnovali sledování filmu, než si uvědomíte, jaký silný dojem na vás film zanechal.

Miloš Forman uchopil látku s noblesou sobě vlastní, vybral si výborné herce a měl štěstí na celý tým. Především však zpracoval knižní adaptaci takovým neotřelým způsobem, který u divácké a koneckonců i odborné obce mimořádně uspěl. Forman vysvětluje, jak přistupuje k filmové adaptaci: „Filmová adaptace je dílem otázkou zdravého rozumu a dílem jisté troufalosti. Film je svou formou mnohem blíže k povídce než k románu, a proto adaptovat knihu znamená především ji zredukovat na dané téma. [...] Já se vždy při adaptaci snažím zachovat první dojem, který na mě originál udělal. Ponechávám ty jeho aspekty, které na mě nejsilněji zapůsobily, pobavily mě a dojaly, a to i na úkor původního příběhu.

⁵² Tamtéž, s. 216.

⁵³ Tamtéž, s. 211–212.

Jsem přesvědčen o tom, že duch literární předlohy může být zachován, pouze stane-li se východiskem nového, ryze filmového ztvárnění, a to vyžaduje jistou odvahu.“⁵⁴

Nakonec Ivan Passer, Formanův kolega a přítel, se zamýšlí v knize *Příběhy Miloše Formana*, proč se probíraný Formanův film stal tak úspěšným. Vyjmenoval dva důvody. První spočíval v tom, že úspěšným se spíš stane ten, kdo v sázku dává všechno, kdo zkrátka musí uspět, nemá jinou volbu, pakliže se chce uchytit (přirovnával to k Němcům v 30. letech 20. století, kteří prchli do USA a spálili za sebou všechny mosty, nic jiného, než uspět jim nezbývalo). Podobně na tom byl Forman. Druhý důvod se týkal samotného filmu. Formanovi se poštěstilo najít takový materiál, který mu byl blízký z jeho životní evropské zkušenosti. V Keseyho knize můžeme nalézt skrytě tak trochu i tehdejší československou realitu (*samořejmě když jsme s ní seznámeni, pozn.*). O to jednodušší tedy pro Formana bylo zpracování této látky. Forman totiž zpracovával americký materiál, který byl v souladu s evropskou zkušeností, což bylo ideální spojení.⁵⁵

3.5 Charakteristické rysy filmu

Oproti českým filmům, kde se postavy dostávají z polohy vážné do polohy komické, u *Přeletu nad kukaččím hnízdem* je tomu naopak. Může za to také knižní Keseyho předloha. O to víc je mrazivější, když „blázni“ se stávají postupem času vlastně docela „normální“. Tyto postavy jsou celkem slabé, protože stojí jako jedinci proti organizované společnosti, která je zde zastoupena institucí – nemocnicí v čele s Velkou sestrou. Dochází ke třenicím, když krutost vítězí nad bezmocností. Ale na konci Forman nabízí pro něj nový způsob zakončení filmu (také dle Keseyho předlohy), americké řešení, kdy se objevuje nový „hrdina“ (Bromden), „který aktivním činem přejímá pochodeň, prapor z ruky, která jej neudržela, a radikálně odmítá všechno, co vedlo k tragédii, která se odehrála pod záminkou komedie.“⁵⁶

Forman potlačil autorský typ filmu a začal se výhradně orientovat na adaptaci literárních či divadelních předloh, což přineslo odklon od komediálního žánru i od typu komorních charakterových studií. Forman dále začal inklinovat ke klasické hollywoodské naraci. Voráč dodává, že „volnou epizodickou strukturu vyprávění nahradil pravidelný syžet

⁵⁴ Forman – Novák 1994, s. 165–166.

⁵⁵ Liehm 1993, s. 146–147.

⁵⁶ Tamtéž, s. 149.

s pevnějším dramatickým tvarem a sofistikovanějším žánrovým určením. Výpověď nabyla na koncentrovanosti a závažnosti a nově se objevily tragické tóny. Nejistého českého ‚antihrdinu‘ vystřídal sebevědomý ‚americký hrdina‘ s nepokojnou duší buřiče a provokatéra: jakkoli hrdinovy činy i charakter bývají spíše dvojznačné a vzdálené ideálu ctnosti, jeho vědomý zápas o individuální svobodu obsahuje svůj étos. Konflikt začíná vždy nenápadně, spíše jako hra nebo žert, který se však v dramatickém střetu se skutečností zvrátí v opak a končí tragicky. [...] Formanův hrdina ovšem musí vést zápas až do konce, neboť neústupnost ve jménu ideálu chápe jako morální imperativ, který dává životu bytostný smysl, stvrzuje jeho identitu. Je to identita v podstatě romantického typu s jeho fatální determinací, vnitřní rozporuplností, idealismem, individualismem, tragickým vyústěním: zvláštním způsobem se v ní snoubí tradiční rytířské ideály (čest, ušlechtilost, ochrana slabých) s duchem amerického moderního heroického mýtu (překonat sám sebe, vůle k vítězství).“⁵⁷

Forman si vybírá neobyčejné hrdiny⁵⁸ „stojící v opozici vůči establishmentu.“ V tomto případě instituce v podobě psychiatrické léčebny.⁵⁹ Formanovi hrdinové mají své chyby a mají své komediální sklony. Prádná uvádí, že „humor k nim patří jako vrozená danost k sebezáchově i seberealizaci, je účinnou součástí jejich strategických záměrů, ať mocenských, obchodních či svůdcovských, a samozřejmě jako zdroj zábavných extempore.“⁶⁰ Hrdinové si zakládají na hodnotách jako jsou svoboda a nezávislost, pro které jsou ochotni bojovat až do své smrti.⁶¹ Prádná poznamenává, že hrdinové „svojí komikou se sami baví a zároveň jim slouží v boji s drsnou realitou, proti mocenské zvůli, v zápase se soupeři či se sebou samými. I v situacích nanejvýš vyhocených balancují na křehké hraně směšnosti a vážnosti. Ke vzpouře jsou osudově předurčeni, vybaveni inteligencí, chytrostí i vtípem.“⁶² Formanovi protagonisté ve světě plném protikladů a paradoxů tu vítězí, tu prohrávají a znovu se pozvedávají, až ve finále končí tragicky s osudovým apelem na naši svobodu.⁶³

⁵⁷ Voráč 2004, s. 114–115.

⁵⁸ Je potřeba dodat, že se jedná o hrdiny ve Formanových amerických filmech.

⁵⁹ Prádná, 2009, s. 253.

⁶⁰ Tamtéž, s. 253–254.

⁶¹ Tamtéž, s. 254.

⁶² Tamtéž, s. 255.

⁶³ Tamtéž.

Nejvýznamnějším reprezentantem mezi Formanovými rebelanty je McMurphy, pro něhož „však šaškování není samoučelnou exhibicí, nýbrž principiálním postojem, jímž se realizuje, komunikuje, útočí a zároveň se i brání.“⁶⁴

Přádná dodává, že „humor v ‚*Přeletu*‘ balancuje na tragikomické hraně v krátkých, dějově minimalizovaných situacích, v nichž McMurphyho provokace narušují a posléze rozbíjejí ústavní řád.“⁶⁵

Voráč si všímá vyostřeného souboje mezi sestrou Ratchedovou, hlavní představitelkou té zlé totalitně vládnoucí síly v psychiatrické léčebně, a McMurphym, zástupcem dobra, rebelujícím pacientem, který se snaží rozbít zavedený model fungování zdejšího ústavu. Ačkoliv se zdejší systém zdá být na první pohled demokratický, vládne se tu podle přísných pravidel, která způsobují, že duševní nemoc se stává záminkou k omezení osobních svobod.⁶⁶

Foll poznamenává, že „v Keseyho románu našel tedy Forman ideální předlohu pro spojení přímočarého amerického heroismu se středoevropským tématem nesvobodné společnosti, modelově zobrazené jako uzavřená komunita psychiatrické léčebny. Zostrující se konflikt McMurphyho samostatného jednání s ‚léčebnými metodami‘ Ratchedové zrcadlí obecnější svár mezi přirozeným chováním svobodného člověka s politickou technikou moci, jejímž jediným cílem je udržet si svou ‚vedoucí úlohu.‘“⁶⁷

Přádná shrnuje, že Forman „pro americké filmy hledal téma s výrazným, ostře vygradovaným příběhem silného jedince, který je schopen prožít jej v širokých souřadnicích ‚světa‘, se všemi peripetemi až do konečného klimaxu. [...] K tématu svobody je znovu přitahován, aby konfrontoval svoje přesvědčení s její reálnou podobou. Staví se na stranu těch, kdo prosazují právo na svobodu v nesvobodném prostředí.“⁶⁸

⁶⁴ Tamtéž, s. 258.

⁶⁵ Tamtéž, s. 261.

⁶⁶ Voráč 2004, s. 116

⁶⁷ Foll 1989, s. 26.

⁶⁸ Přádná, 2009, s. 216.

4. Komparace knihy *Vyhod' me ho z kola ven* a filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*

Tato část se zabývá paralelním srovnáním zmíněné knihy a zmíněného filmu. Za výchozího aktéra tohoto porovnávání jsme zvolili film, a to z prostého důvodu, že tento film (na rozdíl od knihy) zachovává chronologické vyprávění, a navíc používá objektivní vyprávěčskou strategii. Vycházeli jsme tedy z přehledné dějové linky zkoumaného filmu a včlenili do této linie události z knižní verze příběhu. Snažili jsme se o co nejpodrobnější a nejpréhlednější srovnání událostí v knize a ve filmu, abychom ukázali, kolik nuancí lze při podrobném zkoumání obou přístupů k příběhu vysledovat, a zároveň potvrdili tezi jednoho z prvních teoretiků filmové adaptace Georga Bluestona, který ve své knize *Novels into Film* (1957) „upozornil právě na rozdílnosti obou médií (*knihy a filmu, pozn.*), které mají zapříčinit, že filmová adaptace se vlastně nikdy nemůže podobat své předloze. Tuto odlišnost, ba nepřekročitelnou propast spatřoval Bluestone především v jazykové povaze literatury a ve vizuálně-prezentačním charakteru filmu. Každý filmař se podle Bluestona stává novým autorem, literární předloha mu skýtá jen odrazový můstek pro vlastní tvorbu.“⁶⁹

Již začátek filmu napovídá, kdo bude její hlavní postavou. V úvodní scéně krajinou projíždí auto za hudebního doprovodu. Zanedlouho z něj vystoupí u budovy nemocnice spoutaný McMurphy. Mezitím podobně jako v knize se zobrazují ranní události na oddělení. Bromden drží koště na chodbě. Přichází Velká sestra. Pak ovšem nastává ve filmu chvíle, kterou Bromden vidět nemohl. McMurphyho předávají policisté do rukou černošských ošetřovatelů (podřízených Velké sestře na oddělení). McMurphy se zachechtá a políbí policistu, načež vstoupí v doprovodu černošských ošetřovatelů na oddělení, kde několik pacientů hraje u stolu karty. McMurphy narazí na Indiána Bromdena, který stojí jako solný sloup a nereaguje na něj. Billy, koktavý pacient, McMurphymu vysvětlí, že Bromden je hluchoněmý.

Oproti knize jde McMurphy poté ihned do ordinace k vedoucímu doktorovi Spiveymu, s nímž naváže přátelský rozhovor. Oba k sobě pociťují sympatie. V knize absolvuje McMurphy přijímací pohovor u doktora až druhý den. Tyto přesuny (míchání, redukování) scén mají své odůvodnění. Nelze ve filmu postihnout všechno.

Ve filmu i v knize zařazujeme mezi významné scény takové, během nichž probíhají terapeutická sezení. Ve filmu se jich účastní Velká sestra a druhá mladší sestra a pacienti.

⁶⁹ Bubeníček 2010, s. 9.

Přítomni bývají i černošští ošetřovatelé, kteří dohlížejí na pořádek. V knize je u prvního terapeutického sezení přítomen také doktor Spivey, což je podstatný rozdíl oproti filmu. Tématem tohoto sezení je v knize i ve filmu Hardingův sexuální problém s jeho ženou, přičemž ve filmu se scéna dosti vyostří ze strany některých ostatních pacientů. V knize se rozebírá i nově nastupující pacient McMurphy. Poté doktor Spivey vysvětluje McMurphymu teorii terapeutické skupiny. Tyto dvě události ve filmu vůbec nejsou obsaženy. To, co se o McMurphym dozvíme v knize na terapeutické skupině, se ve filmu koncentruje do již zmíněné scény v ordinaci doktora Spiveyho.

Ve filmu se odehraje scéna, kdy se McMurphy snaží Bromdena naučit hrát basketbal venku na oploceném hřišti, přičemž si všimne, že několik pacientů z oddělení odjíždí autobusem na vyjížďku s ostrahou. Tato scéna je důležitá, vezmeme-li v potaz, že McMurphy díky tomu dostal inspiraci na podniknutí nelegální rybářské výpravy. Tato scéna se v knize takto vůbec nevyskytuje, protože pro děj v knize není nijak důležitá.

V průběhu knihy i filmu se objevují scény, kdy se hrají různé sázkové hry (například s kartami). Hraje se o peníze, cigarety apod. Ve filmu tyto scény nejsou tak frekventované jako v knize, byť jsou jako každá scéna důležité pro pochopení snímku. McMurphy je rozený hráč, a proto je motiv sázek zvýrazněn. McMurphy se sází nejen u karet, McMurphy se sází, že dokáže udělat to či ono (například že dokáže do týdne položit na lopatky Velkou sestru nebo že dokáže zvednout obrovský a těžký blok).

Na začátku knihy vypravěč Bromden přehledně představuje, jak vypadá den na oddělení. To ve filmu dost dobře nejde, pokud ho nechceme přesytit scénami. A není to vůbec nutné, protože ze samotného průběhu filmu vyplývá, jak denní rutina na oddělení vypadá.

Ve filmu schází scéna z úvodu knihy, kde McMurphy zjišťuje, kdo je na oddělení jakýsi kápo, aby věděl, koho nahradí na pozici šéfa pacientů, protože dle svých slov říká, že má „ve zvyku bejt všude jednička.“⁷⁰ Zjistí se, že je to Harding, a vzejde z toho zajímavý dialog mezi oběma aktéry. Ve filmu by to zabíralo spoustu času a přehltilo by to jeho samotný úvod.

V jedné z dalších filmových scén je spojeno několik motivů dohromady, zatímco v knize se vyskytují v jiné formě. McMurphy přichází od stolu, kde se hrají karty, až dovnitř do sesterny a chce manipulovat s gramofonovou deskou, z které se oddělením šíří hudba. Je přistižen Velkou sestrou a vyveden ven. McMurphy nyní u okénka sesterny žádá Velkou

⁷⁰ Kesey 2015, s. 25.

sestru, aby hudbu trochu ztišila, aby se lidi mohli normálně bavit a nemuseli přerývat hudební kulisu. Velká sestra to odmítá s tím, že není na oddělení sám a že pro mnoho chroniků⁷¹ je to jediná věc, která jim tu vyplňuje čas. McMurphy sklopí zrak, ví, že nemá šanci to zvrátit. Zároveň nastává čas na léky. McMurphy dostane pohárek s pilulkou. Nejdřív se ptá, jestli je to nutné, lék nechce, vyptává se, co to je. Velká sestra použije překvapivou a úlisnou taktiku, že léky mohou být aplikovány i jiným než orálním způsobem. Zde odkazujeme na podobnost s knižní předlohou, přičemž pacient, jehož se událost týká, není McMurphy, ale Taber. McMurphy nakonec souhlasí, lék si bere, zapijí ho vodou. Odejde ke stolu, otevře ústa a překvapenému Hardingovi plivne pilulku do tváře. Nastává kolosální smích a veselí mixované s Hardingovou obavou, aby Velká sestra McMurphyho neviděla. Načež přijde ona sázka, že McMurphy za jeden týden položí na lopatky tuto Velkou sestru.

Ve scéně, která následuje po druhém terapeutickém sezení, kde se hlasovalo o možnosti sledování baseballového šampionátu, se Harding pohádá s Taberem u karetní hry. McMurphy chce situaci zlehčit a z jednoho bloku s vodou vezme hadici a lidi kolem postříká vodním proudem. Vsadí se s ostatními o peníze, že ten blok zvedne (podobně jako v knize, ale ve filmu je jiný kontext). Nakonec se mu to nepodaří, přičemž vyřkne památnou a důležitou větu: „Aspoň jsem to zkusil.“⁷²

V knize Harding vysvětlí McMurphymu, proč má daleko větší moc na oddělení Velká sestra než doktor Spivey. Ve filmu se Forman touto záležitostí dopodrobna nezabývá, ale z průběhu filmu divák pochopí, jaká je na oddělení neobvyklá hierarchie.⁷³ Doktor Spivey to ví, je v submisivní roli vůči Velké sestře. Charakterově je učiněný dobrák (ale trochu pasivní), kdežto Velká sestra, ačkoliv se také tváří mile a přívětivě, je chladná a má v sobě temnou stránku.

McMurphy si v jedné pasáži v knize chválí, jak je o něj skvěle postaráno z hlediska stravování (pokud to srovná s vězením). Na tom lze ukázat, že se McMurphy ze začátku cítí v nemocnici docela dobře a až později postupně poznává skutečný (a děsivý) stav věcí. Taková scéna ve filmu schází z prostého důvodu: Forman vybral jiné scény, aby z něj divák mohl výše zmíněný závěr pochopit.

⁷¹ Na oddělení se vyskytují dvě skupiny pacientů. První se slangově nazývají akuťáci a druzí se slangově nazývají chronici. Akuťáci jsou akutní, lehčí případy. Mají předpoklad uzdravit se a být propuštěni domů. Chronici jsou dlouhodobí pacienti, o které se musí personál starat a pryč z oddělení se jen tak nedostanou.

⁷² Věta z filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*.

⁷³ Ve vedení nemocnice stojí přítelkyně Velké sestry, takže Velká sestra má jakousi protekci. Když se jí nějaký zaměstnanec, včetně vedoucího doktora, přestane líbit, snadno se ho dokáže zbavit.

Po scéně, kde McMurphy demonstrativně vystoupí proti zákazu sledování baseballového šampionátu, ve filmu následuje pasáž, v níž McMurphy sedí v ordinaci s doktorem Spiveym a jeho dvěma kolegy a stěžuje si na Velkou sestru. Doktor na oplátku McMurphymu sděluje, že za ten jeden měsíc, co ho sleduje, si myslí, že McMurphy duševní nemoc jen předstírá.

Na to navazuje ve snímku pasáž s rybářskou výpravou. Ve filmu je oproti předloze rybářská výprava vyličená odlišně. První rozdíl spočívá v tom, že v knize je nutně přítomen Indián Bromden, kdežto v této části filmu spočívá jeho hlavní čin v tom, že pomůže McMurphymu přelézt plot, aby McMurphy mohl unést autobus s několika pacienty ze stejného oddělení a uspořádat rybářskou výpravu na širém moři. Výprava ve filmu není vůbec povolena, naopak v knize je posvěcena ze shora, a dokonce se jí nakonec účastní například i doktor Spivey. Motiv rybářské výpravy z knihy ve filmu našel svoje nezastupitelné uplatnění, ale Forman si s ní pohrál tak, že scénky, ze kterých se skládá, nekorespondují úplně s tím, co napsal Kesey ve svém díle. V zásadě je zachováno jen to, že pacienti pod velením McMurphyho jedou na moře na rybářskou výpravu, plaví se lodí, chytají ryby a cítí se konečně uvolnění a šťastní. Ve filmu je výprava v podstatě nelegální, což zintenzivňuje vyhrocenou situaci mezi McMurphym a personálem nemocnice (především Velkou sestrou).

Ve filmu na to navazuje schůze lékařského personálu v čele s doktorem Spiveym a Velkou sestrou. McMurphy je označen za nebezpečného. Doktor ho chce poslat zpátky, zatímco Velká sestra ho chce ponechat na oddělení a pomoci mu. A jak víme, slovo Velké sestry má větší váhu, takže se postupuje podle jejího návrhu. Tato schůze se koná kvůli McMurphyho nepovolené rybářské výpravě. V knize se podobná schůze koná kvůli McMurphymu nevhodnému chování vrcholícím baseballovým extempore a pokračující dalšími činy. Účastnili se ho doktor Spivey, stážisté, Velká sestra i Bromden jako uklízeč. Na schůzi se dohodlo z iniciativy Velké sestry, že si McMurphyho na oddělení nechají tak dlouho, jak bude potřeba. Koneckonců je tu z úředního nařízení. Nicméně je tu důležité upozornit na odlišnosti knihy a filmu. Tato schůze se v knize koná před samotnou rybářskou výpravou. Rybářské výpravy v knize a ve filmu se odehrávají v jiné situaci a kontextu.

Ve filmu se odehrává později také scéna, kde jsou McMurphy a spol. v bazénu a McMurphymu černošský ošetřovatel poví, že nemusí být za šedesát osm dní propuštěn, jak si McMurphy naivně myslí, ale že tu může být tak dlouho, jak budou chtít, protože je tu ze soudního rozhodnutí. V knize je tato scéna odlišná v tom, že si McMurphy povídá s plavčíkem, nikoliv s černošským ošetřovatelem. Hned na to navazuje pasáž

o Cheswickovi, který se doslova vynervoval kvůli přidělu cigaret, a protože nebyl k zastavení a McMurphy se ho překvapivě nezastal – kvůli tomu, co se dozvěděl z rozhovoru s plavčíkem –, černošští ošetřovatelé ho násilím odvedli. Hned ten samý den ho přivedli z oddělení od narušených zase zpátky. Cheswick si stačil s McMurphyem nedorozumění vysvětlit, než skočil do vody v bazénu, zaklestil se za mříži u výpustě a utopil se. Tato scéna ve filmu schází.

Ve filmu během čtvrtého terapeutického sezení se McMurphy obrací s výčitkami k ostatním, proč mu nikdo neřekl, že jsou tu téměř všichni dobrovolně, jen on (a pár dalších) ze soudního nařízení. V knize McMurphy ostatním také vyčiní, ale nikoliv na společném sezení. Ve filmu se během čtvrtého sezení také strhne poprask kvůli cigaretám. Velká sestra oznámila, že cigarety se vydávají postupně na přiděl. Cheswick je vynervovaný, chce cigarety, a když Taber vyskočí, protože ucítil, jak ho začala cigareta pálit na noze, a Cheswick čím dál víc křičí, McMurphy to nevydrží, rozbije sklo u sesterny, vezme cigarety a chce je Cheswickovi dát. Popere se s černošskými ošetřovateli společně s Bromdenem. McMurphy, Bromden a Cheswick jsou odvedeni na oddělení k narušeným, kde čekají na elektrošoky. V knize McMurphy rozbije sklo u sesterny vícekrát, na oddělení k narušeným se McMurphy a Bromden dostanou po jiné situaci. Poperou se totiž v koupelně s černošskými ošetřovateli po rybářské výpravě, když se McMurphy zastane George, který nechce projít čistící procedurou.

Cheswick se ve filmu brání, dva ošetřovatelé ho chytí a odvádějí pryč. Při čekání McMurphy nabídne Bromdenovi žvýkačku a Bromden bezděčně poděkuje. McMurphy je nadšený, že Bromden slyší a mluví. V knize je podobná pasáž použita v noci před domluvenou rybářskou výpravou, když černošský ošetřovatel hledá večer pozůstatky žvýkaček na spodní straně Bromdenovy postele. McMurphy ho zaregistruje a směje se mu. Černošský ošetřovatel odejde a McMurphy nabídne Bromdenovi žvýkačku a ten mu poděkuje. McMurphy je nadšený a dlouhou dobu si povídají. Následně druhý den Bromdena McMurphy dopíše na seznam pro rybářskou výpravu a stanou se opravdovými přáteli.

Ve filmu následuje scéna, v níž McMurphyemu provedou elektrošoky. Kniha se odlišuje například tím, že Velká sestra přijde několikrát za McMurphyem a nabízí mu, že se může obejít bez elektrošoků a může se navrátit na oddělení, pokud uzná svou chybu, že se choval nemístně, ale McMurphy si z ní stále dělá legraci, proto McMurphy několikrát musí podstoupit tuto elektrošokovou terapii. Velká sestra je nakonec nucena vzít McMurphyho na milost zpátky, protože se začal stávat mezi pacienty legendou, což ona samozřejmě nechtěla. Ještě před návratem McMurphyho přichází Bromden, který svým kolegům

pacientům vypráví, co McMurphy na oddělení u narušených dělá. Toto je rozdíl oproti filmu. Ve filmu Bromden promluví několikrát pouze s McMurphyem.

Ve filmu se objevuje McMurphy zpátky na oddělení ve scéně, v níž přichází zrovna, když se koná společné sezení pacientů s Velkou sestrou. McMurphy vypadá, jako kdyby z něj vymlátili duši, předstírá demenci. Pak najednou se jeho výraz změní, naplno se zasměje a ostatní pacienti s ním. V knize taková pasáž není, ale McMurphy v podstatě na oddělení vtrhne jako uragán a je k nezastavení.

Film stejně jako kniha vrcholí nočním večírkem, ranním prozřením, Billyho sebevraždou, McMurphyho odplatou, Bromdenovým citlivým gestem vůči příteli a Bromdenovým útekem. Ani zde se film a kniha ve všem neshodují. Těch rozdílů je více. Uvedu jen několik vybraných. Ve filmu, když začíná večerka, vystihne McMurphy vhodný okamžik a přes telefon potvrdí příchod dvou svých kamarádek-prostitutek do nemocnice. McMurphy podplatí černého hlídače Turkla, když mu slibuje alkohol a druhou lehkou ženu Rose (v knize se jmenuje Sandy). V knize jsou McMurphy a Turkle domluveni dopředu dříve. Když Candy a Rose dorazí, McMurphy všechny probudí. Je rachot a všude se svítí. Přijde inspekční sestra. Všichni se nahnou dovnitř do Turkleovy místnosti. Sestra se ptá, proč se po celém oddělení svítí? Turkle neví, co má říct. Něco za ním zarachotí. Ze dveří vystoupí Candy, zasměje se, a Turkle říká, že se nic neděje, že je jen těžké být tu celou noc sám. Sestra mu nařizuje, aby Candy ihned odešla, a sama odchází. V knize je celá skupina v jiné místnosti, konkrétně na latríně, a situaci zachraňuje Hardingova výmluvnost.

Potom si ve filmu všichni užívají, baví se mezi sebou, hraje hudba, pije se alkohol, tancuje se. Když se McMurphy rozhodne, že už nastal čas odejít z nemocnice napořád, vezme si klíče u Turkla, který usnul, otevírá okno a loučí se s ostatními. Billy je nesvůj, McMurphy to pochopí a nabízí Billymu rande s Candy. To je rozdíl oproti knize, kde jejich rande domluvil McMurphy již při rybářské výpravě. Billyho odvezou do místnosti zvané samotka na kolečkovém křesle a jeho i Candy tam zavřou, aby byli sami. Poté se aktivita všech zpomaluje, až usnou. Ráno tak naleznou černošští ošetřovatelé s Velkou sestrou oddělení v devastovaném stavu. Nastává kontrola. Nakonec objeví černošští ošetřovatelé Billyho a Candy v oné místnosti ležet pospolu. Billy poprvé mluví plynule, ale když Velká sestra vytáhne kartu, že Billyho matku informuje o tom, že prožil noc s prostitutkou, Billy se najednou změní. Je násilím odveden do ordinace, kde má počkat na doktora. Tam spáchá sebevraždu. McMurphy mezitím má možnost utéct, ale po výkřiku mladé sestry tak neučiní. Všichni se shromáždí před ordinací. McMurphy poté skočí na Velkou sestru a začne ji škrtit, protože nesnese, k čemu Billyho vyprovokovala, ale je zpacifikován a odveden pryč.

Ve filmu následuje typická klidná scéna, kde čtyři pacienti hrají karty. Přichází k nim Fredrickson, který přináší teorii, že McMurphy je pryč. Harding oponuje, že má echo, že McMurphy je nahoře na jiném oddělení a je hodný jako beránek. V knize přivezou McMurphyho na oddělení ve dne na kolečkovém křesle a všichni si myslí, že to není on. Ve filmu přivedou McMurphyho a uloží do postele dva chlapi až v noci. Bromden to zaznamená, přijde k jeho posteli a říká mu, že na něj čekal, že utečou spolu, že je teď velký (to znamená, že mu narostlo zpět sebevědomí). McMurphy nic neříká (má divný výraz – ve filmu jsou mu vidět jizvy na hlavě po operaci; v knize je doslova psáno, že mu udělali lobotomii). Bromden ho tak nemůže nechat a udusí ho polštářem. Vezme blok z umývárny a rozbije jím okno a utíká pryč. Taber se vzbudí, směje se a ostatní se vzbudí též. V knize po odvedení McMurphyho např. Harding odešel z nemocnice, ve filmu tu stále je. Bromden mizí v noční krajině. A film se tím uzavírá. Kniha touto scénou ale nekončí. Bromden jako vypravěč čtenářům ve zkratce přibližuje, co udělal, když opustil nemocnici. Utíká několik kilometrů, cítí se svobodný jako pták, na dálnici stopne nákladňák, jehož řidič ho krátce svezde, obdaruje hotovostí a oblečením. Bromden se cestou do Kanady, kam plánovali odejít s McMurphyem, rozhodne ještě zastavit v rodném kraji, kde už dlouho nebyl. A kniha se tím završuje. V tomto stručném nástinu Bromdenova počínání se odlišuje závěr knihy od závěru filmu. Kniha ještě naznačuje další vývoj skrze vypravěče Bromdena, což je zásadní pro pochopitelné uzavření knihy, kdežto děj ve filmu končí, když Bromden mizí v noci útekem z nemocnice.

Obecně lze tvrdit, že i tato poslední část příběhu je ve filmu koncentrovanější, zkratkovitější, hutnější než v knize, kde jsou pasáže, které děj zpomalují a dávají příběhu jiný rozměr. Pro obě díla – knihu i film – však platí, že jsou kvalitní a že jejich tvůrci si zaslouží uznání.

5. Závěr

Tato bakalářská práce se pokusila o rozbor tří zásadních témat, které jsme si definovali již v úvodu. Prvním výchozím tématem byla interpretace knihy *Vyhoďme ho z kola ven*. Druhé téma se snažilo pojmout způsob filmové tvorby Miloše Formana v USA s přihlédnutím k diskutovanému filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*. Třetí téma mělo porovnat probíranou knihu a film na dějovém základě s použitím výchozí pozice filmu.

Během vypracování prvních dvou témat jsme ověřili, že platí dva zásadní poznatky. Obecně lze konstatovat, že důležité pro každého tvůrce je znát důkladně látku, kterou zpracovává. Potvrdilo se to v případě Keseyho i Formana. Kesey pro napsání knihy využil zkušeností pracovníka v psychiatrickém ústavu. Forman zase důkladně zkoumal Keseyho předlohu a při tvorbě filmu dokázal použít znalosti, které nabyl během své režisérské kariéry. Kesey i Forman zobrazili vzpouru jedince vůči institucím. Kesey se nechal inspirovat beatnickým hnutím. Formanovi posloužila vlastní zkušenost z nesvobodné totalitní vlasti.

Při čtení knihy jsme odvodili, že název díla a dětské rozpočítadlo uvedené před začátkem vlastního textu se ukazují jako podstatné pro pochopení knihy, protože na konci příběhu je hlavní hrdina McMurphy „vyhozen z kola ven“ po nerovném souboji s Velkou sestrou. Tedy spojení „vyhoďme ho z kola ven“ je určující pro celý průběh děje. Jinými slovy, již začátek knihy je pevně spojen s jeho koncem. Začátek napovídá, jak celý příběh skončí.

Myslíme si, že volba ich-formy v knize byla ta nejlepší varianta, kterou Kesey mohl zvolit. Autor použitím ich-formy dodal knize na autenticitě a naléhavosti. Vypravěč Bromden líčí velmi sugestivně události na oddělení, silně vtahuje čtenáře do příběhu. Potvrdilo se nám však, že využití ich-formy s sebou přináší problém spolehlivosti vypravěčova líčení událostí v knize. Uvedli jsme to na jednom konkrétním úryvku na začátku knihy, v němž vypravěč znejišťuje důvěryhodnost toho, o čem v knize bude vyprávět. Můžeme také uvést motiv Kombajnu, který v Bromdenově imaginaci, ovlivněné lékovou a elektrošokovou terapií, představuje jakousi organizaci, která řídí a ovládá lidské životy. I tento příklad dokazuje, že Bromdenovo vyprávění je ryze subjektivní a jeho platnost zpochybnitelná. To však nijak nekazí dojem z prožitku, který vypravěč příběhu zprostředkovává.

V podobně pozitivním smyslu hodnotíme i volbu hlediska vyprávění u Formanova filmu. Forman využil svých filmařských zkušeností a posunul vyprávění z pozice

subjektivního vyprávění do pozice objektivního vyprávění, což podle něj mnohem více vyhovuje filmovému ztvárnění. S tím souvisí změna, kterou Forman udělal, když místo vypravěče Bromdena posunul do hlavní role filmového vyprávění McMurphyho.

V následující části bychom chtěli vyzdvihnout význam hlavních třech postav (McMurphy, Bromden, Velká sestra) pro vývoj příběhu a jeho interpretaci. Obecně lze konstatovat, že tyto tři postavy představují základní stavební kameny, o které se celý děj opírá.

Zjistili jsme, že McMurphy je plný protikladů, ale ve skrytu duše je to velmi citlivý člověk, kterému nic není jedno. Je to sobecký milovník života, ale také altruista, který se stará o druhé. Má rád humor, kterým osvobozuje sám sebe i svoje okolí. Nesnáší nespravedlnost a přetvářku. McMurphy se proto stane „spasitelem“ pacientů, když jim otevírá oči a ukazuje pravou tvář Velké sestry. McMurphy se stane i poté „mučedníkem“, protože obětuje svůj život, neboť nemůže strpět nekonečný nátlak Velké sestry na všechny pacienty, který vyvrcholí smrtí koktavého mladíka Billyho.

V případě knižní verze jsme dospěli k závěru, že zásadní pro to, aby se kniha rozvíjela, aby se děj posouval dál, je vývoj Bromdena v závislosti na vztahu mezi ním a McMurphyem. Obecně u knihy i u filmu platí, že z ušlápnutého obra se stane znovu si sebe vážící jedinec, a to především McMurphyho zásluhou. Bromden předstírá hluchotu. Používá to jako ochranu před ostatními lidmi, se kterými přestal komunikovat na základě životních zkušeností, což jsme poznali během jeho retrospektivních reflexí v knize. Pod vlivem McMurphyho se uvolní, konečně někomu začne důvěřivost. Přiznává McMurphyemu, že není hluchý, a stávají se z nich přátelé. Bromden si začne více věřit a má chuť do života.

Zaujal nás motiv Bromdenovy hluchoty. V knize je využit velmi mistrně, protože Bromden jako vypravěč může vyposlechnout spoustu rozhovorů, kterých by se jinak nemohl zúčastnit. Může tak zprostředkovat čtenáři spoustu informací, z nichž si skládá celkovou mozaiku. Ve filmu je Bromdenova hluchota spíše využita k vtipným, úsměvným scénám, protože film je vyprávěn z objektivního pohledu.

Taktéž role Velké sestry jakožto hlavního protivníka McMurphyho je pro vývoj událostí značně významná. Velká sestra umě manipuluje s pacienty na oddělení, místo aby jim pomohla, je utvrzuje v závislosti na systému. Teprve McMurphy, jak jsme už naznačili, tento přístup odhalí a nehodlá se jejím praktikám podřídit. Spor mezi Velkou sestrou a McMurphyem představuje největší hybný moment v celém příběhu (jak v knize, tak ve filmu). Jejich střetávání způsobuje napětí, které na oddělení panuje. Zároveň je to ale i zdroj pro humorné scénky, ve kterých hraje hlavní roli McMurphy. Tragické vyústění tohoto

souboje jen potvrzuje, že ačkoliv McMurphy systém zdárně narušil, nemohl ho porazit úplně. Na to byl příliš osamocený a slabý. Naštěstí alespoň Bromden jakožto nositel McMurphyho odkazu představuje určitou naději, která z příběhu vystupuje.

Při zpracovávání této práce jsme narazili na to, jak důležitou roli hraje v životě štěstí, náhoda, ale i připravenost a schopnost využít příležitost, která se vám nabízí. Toto všechno se, myslíme, objevilo v případě Miloše Formana a filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*. Miloš Forman neuspěl v Hollywoodu se svým prvním americkým filmem *Taking Off*. Nezhroutil se z toho, naopak si uvědomil, co musí podniknout pro to, aby v USA uspěl. Když pak obdržel balíček s knihou *Vyhod'ne ho z kola ven*, neváhal, věděl, že je to nejlepší materiál, na který za dobu v USA narazil, a knihu úspěšně převedl do filmové podoby. Další kariéru v Hollywoodu pak na adaptacích různých děl (knih, divadelních děl) založil, ale *Přelet nad kukaččím hnízdem* byl jeho odrazovým můstkem.

Během vypracování práce jsme zjistili, že úspěch Formanova filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem* spočíval především ve způsobu, jakým postupoval při tvorbě filmu. Publikace, z kterých jsme čerpali, uvádějí, že to byl režisér, jehož základní devizou bylo, že uměl s předlohou aktivně pracovat, měl odvalu v ní udělat zásadní změny, měl jasnou představu, kam chce film vést, byl to výborný vypravěč se schopností vystihnout podstatu látky a uměl převést jádro příběhu na filmové plátno. Další Formanovou výhodou bylo, že Keseyho předloha se stala v 60. letech bestsellerem, a proto filmoví diváci byli v očekávání. A zásadní byla i důvěra producentů. Samotnou kapitolou byl i výběr herců. Po prostudování příslušné literatury a zhlédnutí filmu se nám potvrdil fakt, že i v případě filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem* platí, že kvalitní film dělají kvalitní herci. Formanův výběr Jacka Nicholsona jako McMurphyho byl mimořádně podařený. Nicholson vytvořil z filmového McMurphyho nezapomenutelný a jedinečný typ hrdiny, který v sobě snoubí několik dramatických poloh, díky nimž se dostává do střetu s mnohdy absurdní realitou. Výběr dalších dvou nejdůležitějších postav, Velké sestry a Bromdena, nebyl tak přímočarý. Ale oba, herečka Luise Fletcherová a do té doby neherec Will Sampson, vytvořili podobně výjimečné hrdinské typy.

Při zpracování třetího tématu jsme využili důkladné znalosti obou zkoumaných pramenů a snažili jsme se je podle svého vlastního přístupu porovnat. Hlavním středobodem naší analýzy jsme zvolili filmovou dějovou linku především kvůli její přehlednosti (chronologické posloupnosti). Díky tomu jsme pak jednodušeji mohli srovnat sled událostí ve filmu s událostmi proběhnuvšími v knize. Tento postup nám pomohl, abychom jasně ukázali, co je pro obě díla společné a v čem se liší. Dokázali jsme také tvrzení, že žádný film

nemůže být identický se svou knižní předlohou a že každá filmová adaptace knihy je proto nové umělecké dílo.

V této bakalářské práci jako celku jsme se snažili, abychom hlouběji pochopili zkoumaná díla a jejich vzájemný vztah. K tomu nám posloužila důkladná interpretace knihy *Vyhod'me ho z kola ven*, vysvětlení zásadní role Miloše Formana při vzniku filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem* a finální srovnání obou děl.

Ukázali jsme, že obě média (knihy a filmy) mezi sebou vzájemně komunikují, ale v mnohém se rozcházejí. Upozornili jsme na okolnosti, které provázejí vznik filmové adaptace knihy. Vyzdvihli jsme roli režiséra při této činnosti. Použili jsme metodu (již dříve charakterizovanou) při srovnání obou děl, díky čemuž jsme dospěli k výše uvedeným závěrům.

K bakalářské práci jsme přistoupili s pokornou snahou zamyslet se nad tématem, které jsme si vybrali. Během práce jsme se setkali s mnoha neznámými proměnnými, některé jsme vyřešili, což nám ve finále pomohlo dosáhnout výsledků, které jsme prezentovali v této bakalářské práci. Věříme, že práce může být pomocníkem pro ty, kdo se: a) zabývají komparací knihy *Vyhod'me ho z kola ven* a filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*; b) samostatnou interpretací knihy *Vyhod'me ho z kola* či filmu *Přelet nad kukaččím hnízdem*; c) komparací jiné knihy a příslušného filmu; d) obecně tvorbou Miloše Formana; e) obecně teorií filmové adaptace knihy.

6. Bibliografie

Prameny:

Kesey, Ken. *Vyhod' me ho z kola ven*. Přel. Jaroslav Kořán. Praha : Argo, 2015.

Přelet nad kukaččím hnízdem [One Flew Over the Cuckoo's Nest] [film]. Režie Miloš Forman. USA, 1975.

Literatura:

Bubeníček, Petr. „Filmová adaptace: hledání interdisciplinárního dialogu“. *Illuminace*. 2010, roč. 22, č. 1, s. 7–21.

Foll, Jan. *Miloš Forman*. Praha : Československý filmový ústav, 1989.

Forman, Miloš – Novák, Jan. *Co já vím?: autobiografie M. Formana*. Přel. Jiří Josek. Brno : Atlantis, 1994.

Hilský, Martin, ed. – Zelenka, Jan, ed. *Od Poea k postmodernismu: proměny americké prózy*. Praha : Odeon, 1993.

Kubíček, Tomáš – Hrabal, Jiří – Bílek, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. Praha : Dauphin, 2013.

Kubíček, Tomáš. *Vypravěč: kategorie narativní analýzy*. Brno : Host, 2007.

Liehm, Antonín Jaroslav. *Příběhy Miloše Formana*. Praha : Mladá fronta, 1993.

Peterka, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Jiloviště : Mercury Music & Entertainment, 2007.

Přádná, Stanislava. *Miloš Forman: filmař mezi dvěma kontinenty*. Brno : Host, 2009.

Rimmon-Kenanová, Shlomith. *Poetika vyprávění*. Přel. Vanda Pickettová. Brno : Host, 2001.

Voráč, Jiří. *Český film v exilu: kapitoly z dějin po roce 1968*. Brno : Host, 2004.

Praktická část: Muž s budoucností?

Kapitola 1.

Máma, táta a Jirka jsou mrtví.

Tato věta změnila Pavlovi život. Nebyl na ni připraven. Bylo mu teprve dvacet let. V tomto věku si obvykle lidé užívají společnosti svých nejbližších. A teď tohle! Bouračka navždy zničila tuto idylu. Kdyby jen nikam nejezdili! Vždyť by ten dárek mohli pořídit jindy. Ale oni mu chtěli za každou cenu udělat radost. Ke dvacetinám si přál pejska, zlatého retrívra. Nedorazilo ani štěně, ani rodiče, ani bratr. Najednou bylo prázdno. Ticho, smutek a zmar. Proč? Proč se to jen muselo stát?

Řekl mu to dědeček Jaroslav. Poslední člověk, který Pavlovi zbyl. Ostatní příbuzní buď zemřeli, nebo s ním nebyli v kontaktu.

„Chlapče,“ začal dědeček, „je mi to líto. Musíme být silní. Víím, bude to těžké. Víím to, protože...“

„Dědo,“ přerušil ho Pavel, „radší bych se nenarodil. Na mé dvacetiny mi řekneš, že je už nikdy neuvídím. To není fér!“

Pavel bulel. Tekl vodopád slz. Dědeček se ho snažil uklidnit, ale bylo to marné. Pavel utekl z bytu. Nedal o sobě vědět skoro celý den, když náhle překvapil dědečka, který zrovna volal na policii, aby nahlásil jeho zmizení. Dědečkovi se ulevilo.

„Pavle, tys mě teda vylekal. Báíl jsem se, jestli se ti něco nestalo, jestli si neudělal ňákou hloupost.“

„Ne, dědo, musel jsem na chvíli vypadnout. Strašně to bolí. Jsem z toho úplně hotovej.“

„To nic, budeš teď bydlet u mě. Ňákou dobu. Budeme silní. Zvládneme to.“

„Dědo?“

„Ano.“

„Ještě že tě mám.“

„Vždycky jsem tu byl pro tebe. A teď to platí dvojnásob.“

„Mám tě moc rád.“

„Já tebe taky.“

Obejmuli se. Trvalo to několik dlouhých nekonečných vteřin. Cítily, že nyní to je na nich. Musí se s tím vypořádat sami. Jaroslava neštěstí také nesmírně zasáhlo, procházel bolestnou zkouškou, ale věděl, že hlavní díl odpovědnosti leží na něm. Nesmí svého vnuka nechat na holičkách.

„Pavle, pojd’“, pokračoval děda „půjdeme pro pár věcí k vám domů, abys ses ke mně mohl nastěhovat. Ten zbytek vezmeme později.“

„Ano, dědečku.“

Pavel se rozplakal. „To nic, můj milý. To nic,“ řekl děda. Ale nešlo to zastavit. Děda ho zavedl do postele. Pavel si lehnul a brečel. Div nepraskaly zdi. Pro věci už ten den nešli. Bylo to marné. Pavel byl prostě na dně.

Kapitola 2.

Pavel snad tři dny nevylezl z postele. Děda se ho snažil povzbudit, ale nemělo to efekt. Napadlo ho, že zavolá nějakému Pavlovu kamarádovi, ale pak si to rozmyslel. Možná by se mu ještě přitížilo.

Čtvrtý den přece jen vyrazili do bytu, kde bydleli Pavel s bráchou Jirkou a rodiči. Pro Pavla bylo těžké jen odemknout dveře. Nechtělo se mu dovnitř. Cítil, jak mu buší srdce. Co když se ještě víc sesype? Vždyť ty všechny věci kolem mu je budou připomínat! Ne, to nechce. Přesto vešel jako první před dědou. Náhle se zastavil. Opatrně se rozhlédl. Nemohl uvěřit, že neslyší hlas maminky, která ho nejčastěji vítala, když přišel domů. Jeho pohled se zastavil u botníku, kde spatřil pantofle svých nejbližších. Uvědomil si, že si je už nikdy neobují. Otočil se, podíval se na dědu a nakročil zpět, jako kdyby chtěl odejít. Děda ho zastavil.

„Pavle,“ řekl děda, „musíš to jednou překonat. Zkus to. Čím dřív to dokážeš, tím líp pro tebe.“

Pavel se rezignovaně posadil na pohovku u botníku, koukal do země a mlčel. Děda vešel dovnitř sám. Také na něj dolehla tíseň. Otáčel se kolem dokola, když jeho zrak skončil na portrétu, kde byl Pavel, Jirka a jejich rodiče. Idylické časy. Co teď bude dělat? Pavel vypadá, že potřebuje čas. Hodně času, aby se z toho dostal. Děda se vrátil k Pavlovi s několika věcmi.

„Pavle, jestli tam ještě nechceš, nenutím tě. Tady máš to základní. Pojd’me domů. Sem se vrátíš, až ti bude líp.“

„Díky, dědečku,“ řekl Pavel a rozplakal se. Cítil prázdnotu. Cítil i vděčnost. Má ještě dědu. Snad to někdy přebolí. Teď je to ale moc čerstvé.

Kapitola 3.

Děda Jaroslav stále chodil do práce. Byl v důchodu, ale zároveň pracoval jako knihovník v jedné menší knihovně už několik let. Byl to vášnivý čtenář, miloval detektivky. Práce ho moc naplňovala, vyhovovalo mu být neustále mezi lidmi. Chtěl zůstat aktivní. A nyní se navíc musel postarat o svého vnuka, takže každá koruna se hodila. Jaroslav se o tragédii v práci nezmínil, ale jedna z jeho kolegyně ho několikrát přistihla, že se nesoustředí, a tak musel s pravdou ven. Nabídli mu placené volno, ale on o tom vůbec nechtěl slyšet. Musí někam každý den chodit, jinak by se z toho zbláznil. Nakonec se dohodli, že bude pracovat jen čtyři hodiny denně, aby se udržel v pracovní kondici, která mu dělá dobře, a zároveň aby měl dost času na Pavla.

Toho stále pronásledovaly černé myšlenky. Pořád si vyčítal, co se stalo. Kdyby nechtěl toho psa, nikdy by k té havárii nedošlo.

Pavel zrovna ležel v posteli schoulený na pravém boku, když do pokoje vešel děda. Jejich pohledy se střetly. Pavel však rychle stočil hlavu zpět do polštáře. Děda se posadil na kraj postele. Pohládl Pavla po vlasech a řekl: „Ach, ty můj chlapče. Netrap se tak pořád.“

Pavel se znovu podíval na dědu: „Dědečku, nikdy... nikdy... nikdy to už nebude takový. Oni tu nejsou. Dědečku, oni sou mrtví. Proboha, oni sou mrtví!“

Pavel se otočil na levý bok a rozplakal se. „Pavle,“ řekl děda, „vím, teď je to pro tebe těžký, ale to je i pro mě. Já nejsem z nejmladších, nevím, jak dlouho tu ještě budu. Mým jediným přáním je, abys ses z toho hlavně ty vyhrabal a žil plnohodnotný život. Zkus se sebrat. Prosím tě!“

„Dědečku, já tě taky o něco poprosím. Nech mě chvíli samotného. Nechci teď mluvit vůbec s nikým.“

Děda uchopil Pavlovi pravou ruku a řekl: „Jak je libo, Pavle. Udělám něco k večeři. Sníš aspoň kus chleba s vajíčkem?“

„Možná. Já teď nevím. Nemám moc hlad.“

Děda nabídl Pavlovi večeři. Pavel ale o jídle nechtěl slyšet. Že si prý dá něco k snídani. Dědeček jen bezradně máchnul rukama a odebral se k televizi. Pustil si válečný dokument a zanedlouho usnul. Byl to unavený starý muž. Když se probudil, bylo půl druhé ráno. Zkontroloval Pavla, který těžce dýchal. Vypadal, že spí, a tak děda odešel do svého pokoje.

Ráno se děda brzy probudil do víkendové soboty. Vykonal potřebu, umyl si ruce a opláchnul obličej chladnou vodou. Podíval se na sebe do zrcadla. Co říká obličej na

poslední dny plné bolesti a starostí? Stárne, má mnoho nových vrásek. Kdepak jsou doby, kdy byla jeho pleť jemná a hladká! To už je let! To by musel jít proti proudu času do svého mládí. Ještě jednou pustil kohoutek a studenou vodou si opláchnul oči. Musí zůstat čilý a ostražitý. Jeho vnuk ho potřebuje. Musí však Pavla trochu povzbudit k vlastní aktivitě. Bez ní se nikam nepohnou. Bez vlastního přičinění se Pavel z toho marasmu nikdy nedostane a bažiny smutku ho navždy stáhnou k sobě mimo realitu. Pavel se bude utápět ve vlastní smrtící šťávě. Navždy se mu rozdrobí svět na tisíce kousků, které nebude moci složit zpět dohromady. Tyto představy dědu tak vystrašily, že jeho obličej v zrcadle vypadal, jako kdyby ho někdo zezadu píchнул nožem, vědom si, že za chvíli přijde smrt. Hrůza, která se nedá vyjádřit. Další facka v už tak rozjitřené atmosféře. V tu chvíli si děda opět uvědomil, že i on má své limity. Vždyť i on ztratil své nejbližší. Přežil své vlastní dítě, svého syna. To je pro každého rodiče ta nejtěžší rána. Navíc přišel i o vnuka a bezva snachu. Vydrží tlak, kterému je vystaven? Znovu se podíval na svůj obličej do zrcadla. Musí. Není jiného zbylí. Nemá na výběr.

Děda si jako obvykle k snídani uvařil meltu a namazal si chléb máslem a navrch si dal vepřovou šunku. Dnes si výjimečně dopřál i plátek ementálu. Když se chystal ukrojit kus vánočky, přišoural se Pavel a se zkřivenými ústy začal: „Dědečku, mně je ňák blbě.“

„Jak blbě?“

„No, bolí mě hlava a...“

„A?“

„Bolí mě břicho a...“

„No, prosím tě, Pavle.“

„Prostě mě bolí celej člověk. Sem ňák unavenej.“

Děda se zatvářil starostlivě: „A jak dlouho se tak cítíš?“

„Asi tak dva, tři dny.“

„A tos to nemohl říct dřív?“

„Já... já myslel, že mě to přejde. Nechtěl jsem ti dělat starosti, dědečku.“

„No, vidíš. A teď je tu máme v plné parádě. To si tomu zase dal.“

„Promiň, dědečku.“

„To nic, hochu.“

„Když to všechno tak bolí.“

Děda se podíval na Pavla a řekl: „Nechme toho. Udělám ti chleba s méltou. To pomáhá na všechny strasti.“

„Ty to moc zjednodušuješ, dědečku.“

„Musíš jíst. Vždyť jsi kost a kůže.“

„Tos mi říkal vždycky.“

„A teď to platí dvojnásob.“

Kapitola 4.

Uběhly další týdny a Pavlovo rozpoložení zůstávalo pořád stejné. Nevytáhl paty z domova, většinu dne proležel, moc toho nesnědl a jeho jediná aktivita byla tupé sledování televize.

„Dědečku, já se přes to prostě nemůžu přenést,“ spustil jednou Pavel.

„Musíš, jinak tě minulost bude pořád dohánět.“

„Mě to straší dnem i nocí. Proč jen oni?“

Děda se zamračil: „To jsou zbytečné otázky. Prostě se to stalo. Nemůžeme to změnit. Jediné, co musíme udělat, je změnit naši budoucnost. Musíš se koukat do budoucnosti. Jsi mladý kluk.“

„Ach, dědečku...“

„Žádné ach. Vzmuz se.“

„Ale...“

„Žádné ale. Podívej se na sebe. Kdybys neměl mě. No, radši nepomýšlet.“

„To jo, ale...“

„Co s tebou mám dělat, hochu?!“

„Co? Nech mě bejt. Jsem ňák unavenej.“

„To jsi pořád,“ řekl trochu podrážděně děda a odešel z Pavlova pokoje.

Možná je lepší odejít, pomyslel si děda. Třeba mu to po tom rozhovoru docvakne.

Děda už tomu po měsíci od havárie pomalu přestával věřit. I když nikdy nic nevzdával, v této chvíli začal pochybovat. Na Pavla prostě nic neplatí. Bude se nejspíš muset poradit s odborníkem.

Kapitola 5.

Pavel ležel v posteli a přemýšlel. Dědečku, jak já tě mám rád. Já vím, ty mě taky. Jaký já ti dělám starosti! Já si tvou lásku snad ani nezasloužím. Jsem tak slabej. Nemám šťávu. Trpím

jak d'as. Nakonec i ty, dědečku, se mnou. Moc ti to neulehčuju. Já vím. Měl bych bejt na sebe tvrdší, to jo. Ale jak toho mám dosáhnout? Mně tak chyběj. Máma, táta, brácha... Proč tu se mnou nejsou? Prosím, vrať mi je, ať už seš kdokoliv. Proč si mi je bral? Seš takovej sobec! Nemoh si mně je tu ještě nechat?! Ted' jsem sám. Chudák děda, jedinej člověk, kterýho já zajímám. Bez něho bych se asi zabil, už bych byl u vás, má rodinko. Ach, kdepak jen jste? Mám to já jasný. Blížím se k tobě maminko, ach ty moje milovaná maminko! A co ty, tatínku? Ty můj nejlepší táto! Bez tebe, Jirko, to je taky hrozný. Jedinej brácho! Pamatuju si, jak jsme spolu jezdili na hory... Jak jsme dováděli na běžkách, jak jsme jezdili šusem po alpských svazích, jak jsme zdolávali horské masívy a každý rok alespoň jednou jsme vystoupali na Sněžku. Sport nás spojoval. Kéž bych si to mohl s vámi zopakovat. Pamatujete si, jak jsme sjížděli Vltavu? Kolikrát jsme běželi rodinný půlmaraton? A ted'?! Blížím se k vám. Tady mě nic nečeká. Nic mě tu nedrží. Nic mě tu netěší. Cítím úplnou prázdnotu. Jako kdyby mě odstříhli od života. Čekám na smrt. Musí přijít. Takhle to už nejde. Taková bolest! Nikdo tomu nemůže porozumět. Ani dědeček. Ani dědeček mě už nemůže zachránit. Jsem úplně sám. Zlobím se na celý svět. Proč umřou tak dobrý lidi, a přitom zůstává naživu takovejch grázlů? Proč je život tak nespravedlivej? Proč všechno stojí za hovno? Ty tam, cos mi vzal rodinu, uvědomuješ si to vůbec? Proč seš takovej hajzl? Máš mě na svědomí. Víš to, nebo ti je všechno úplně volný? Je ti fakt všechno jedno? Tebe snad ani nejde podplatit. Hraješ si s náma, jak se ti zrovna zachce? Nebo to je snad promyšlená estráda? Seš nenasytnej. Každěj den si bereš spoustu lidí k sobě, a oni by přitom chtěli ještě žít. Copak si takovej sobec a nestyda! Takovej hulvát! Na ničem a nikomu ti nezáleží. Jestli někdo trpí? To je ti doopravdy šumafuk. Seš typickej prototyp egomaniaka. Nikdo snad nemá tak velký ego jako ty. Zeptal ses někdy někoho, když sis ho bral k sobě, jestli chce žít? Mohl tu mít přece ještě rozdělanou práci! Já ti však nevěřím. Toho bys ty nebyl schopen. Tvé ego by ti to nedovolilo. Ano, tvé slizké ego. Nikdy ve svém životě jsem se tak špatně necítil. A to všechno kvůli tobě. Kdybys byl aspoň někdy schovívavej, tak moje rodina ted' žila. Jenže samozřejmě to nešlo. Potřeboval si novou krev, abys mohl doplnit energii. Seš krvežíznivej tvor. Seš zabiják. Největší na světě. Nikdo na tebe nemá. Nejdřív si někoho vypláš. Pošleš ho v nestřeženej okamžik na svět a rodina toho maličkýho človíčka zažívá nejkrásnější chvíle života, a pak ho najednou po nějaké době přivoláš k sobě a všichni pozůstalí zažívají muka a bolest. Proč s náma tuto hru hraješ? Jsme snad jako herci v divadle a ty jako autor hry taháš za nitky? Jsme snad naprogramované jednotky – stroje, ňák si nás nastavil, dals nám ňáký základní vybavení a energii, a sloužíme ti k zábavě? Jsme snad jako postavičky v RPG hře, kde ovládáš, co která postavička udělá, jaký bude mít postavička osud? Nebo je

to je úplně jinak? Jedno je jisté. Nemám to ve vlastních rukou. A ty to víš, a zneužíváš to. Hraješ se mnou prasáckou hru. Jsem ti pro smích. A mně je do breku. Už ale brečet nemůžu. Nejradši bych někoho zmlátil. A nejvíc tebe. Kdepak ale seš?

Kapitola 6.

Děda se obrátil na svého kamaráda Martina z gymnázia, který vystudoval psychiatrii. Dlouho se neviděli, naposledy před deseti lety na třídním srazu, a tak ho dědův telefonát dost překvapil. Sjednali si schůzku v kavárně Retro, kterou měli rádi. Oba by se skoro nepoznali, kdyby v kavárně nezůstalo poslední místo u stolu, kde seděl děda. Pozdravili se.

„To uteklo času, kdy jsme se viděli naposled. Vid’?“ řekl Martin.

„Jo, jo. Kde ty krásný časy jsou.“

„Musím říct, když tak na tebe koukám, strašně si zestárl. Ale na oblečení, to si dáš záležet jako vždycky.“

„Máš pravdu, Martine. Naopak ty nevypadáš na to, že se ti blíží sedmdesátka. Hraješ pořád tenis?“

„A nejen ten. Plavu, jezdím na kole, občas si najdu čas na jogging nebo na nějakou túru na horách. Bez sportu bych zahynul. A co ty, děláš něco?“

„Já? Moc ne. Naposled jsem si byl zaplavat před pár měsíci v kryt’áku.“

„Tak vidím, že na sport trochu kašleš.“

„A neměl bych.“

„Neměl bys. Při sportu se uvolňují endorfíny, cítíš se u toho moc dobře. A to platí pro každého člověka. I pro nás starší.“

„Vzpomínáš, Martine, na nás na gymplu?“

„A co myslíš přesně?“

„Tehdy jsem tě na těláku porážel v běhu. A ted’?“

„Ted’...“

„Ted’ bych se sotva rozeběhl a po pár metrech bych skončil.“

„Hele, pokud bys toužil po zlepšení své kondice, i dneska by se na tom dalo zapracovat.“

„Martine, já hlavně toužím po něčem jiném,“ zvažněl děda.

„A to je co?“

„Jedná se o mého vnuka Pavla.“

„No, a jak já ti můžu pomoci?“

„Víš, je ve strašném srabu.“ Dědovy oči zvlhly.

„Ježíši, Jardo. Co se stalo?“

„Můj syn Ota, jeho otec, i jeho máma a brácha zemřeli při autonehodě.“

„Sakra.“

Na chvíli oba zmlkli. Pak spustil Martin: „Jardo, to je mi fakt líto. Upřímnou soustrast.“

Děda se snažil vypadat statečně. Moc mu to však nešlo. „O mě se už nejedná, já to nějak doklepu, ale Pavel? Hrozně se trápí. Nevím, co s ním mám dělat. Zkusil jsem všechno, co mě napadlo. Bez úspěchu. Pořád jen leží, maximálně civí na televizi, skoro nejí. Vypadá čím dál hůř. Trvá to už snad víc než měsíc. Prosím, Martine, pomoz mi.“

Martin dlouze přemýšlel. „Jedině, jak ti můžu pomoci, je, že s Pavlem přijdeš do mé ordinace. Nějaké obecná rada tady nestačí. Je možné, že u něj propukla deprese. To je dost pravděpodobné, ale bez vyšetření nemůžu určit diagnózu. To by bylo zcela neprofesionální.“

„Ale, Martine, co když k tobě nebude chtít přijít?“

„I to je možné... Nevím, neříkej mu, že jdete k psychiatrovi. Něco mu nakukej. Třeba, že jdete na masáž, po které mu bude líp. Prostě něco. To určitě vymyslíš.“

Dohodli se na termínu. Děda živil nadějí, že Pavlovi tímto pomůže, aby se vyhnul pekelným hlubinám. Když přišel domů a řekl mu o masáži, Pavel se kroutil, bránil, odmítal to. Nakonec ale souhlasil: „Dědo, nezapomeň, jdu jen a jen kvůli tobě.“

Kapitola 7.

Když dorazili do čekárny psychiatra Martina, byl naštěstí Pavel tak apatický, že si ani nevšiml, kde se vlastně nachází. Nepřekvapila ho ani postava s bílým pláštěm. Uvědomil si, že není na masáži, až když se posadil k doktorovu stolu.

„Kde to sakra jsme, dědečku?!“ začal Pavel.

„Pavle,“ řekl děda, „zavedl jsem tě k mému příteli, Martinovi.“

„To je jako kdo?“

„On si s tebou v klidu promluví a...“

„A jako co?“

„No, a uvidíme, on ti pomůže.“

„Jak mi pomůže?“ Pavel se obrátil na Martina: „Kdo jste? Kdo doprdele jste?“

„Já jsem psychiatr,“ odpověděl Martin.“

„Cvokař?! To snad není možný!“

„Neboj se mě, Pavle. Já se ti pokusím pomoci.“

„Dědečku, tys mě podrazil! A tak jsem ti věřil.“

Děda skoro nemohl zadržet slzy. „Pavle, prosím tě...“

Pavel zůstal sedět a mračil se.

„Pavle,“ řekl psychiatr Martin, „věř dědovi, on to s tebou myslí dobře. Dělá si o tebe starosti.“

„A to si myslíte, že zrovna vy mi pomůžete?“ obrátil se na doktora Pavel.

„Pokusím se, nic dopředu nezaručuji. Zásadní ale je, že se mnou musíš spolupracovat.“

Pavel se otočil na dědu: „Dědečku, dělám to jen kvůli tobě. Nechci ti udělat ostudu. Ale moc tomu nevěřím, pane...“

„Říkej mi Martine.“

„Pane Martine.“

Pavel doktorovi odvyprávěl všechno, co se stalo, jak to prožívá. Děda to doplnil o své poznatky. Psychiatr Martin z toho usoudil, že Pavel skutečně prochází těžkou osobní krizí spojenou s depresí. Předepsal mu antidepresiva a doporučil mu je užívat. Po několika týdnech by se měl stav zlepšit. Za měsíc má přijít na kontrolu. Děda příteli moc děkoval. Pavel zopakoval, že to dělá jen kvůli dědovi.

Kapitola 8.

Utekly skoro dva týdny od začátku užívání antidepresiv a v životě Pavla se toho moc nezměnilo. Možná začal trochu víc komunikovat se svým dědečkem. Nechtěl vidět dědu tak smutného. Ale jakákoliv konverzace mu šla ztěžka. Bojoval s nechutí k životu, ale záleželo mu na dědečkovi, jediné živé bytosti, která ho životem doprovázela. Zvládnul si sám připravit čaj, spíš z donucení, protože po lécích měl větší žízeň než obvykle. Jinak ovšem zůstával ležet v posteli a nic nedělal, maximálně koukal na televizi. Děda byl lehce nervózní, ale sázel na to, co mu řekl Martin. Léky by měly začít zabírat po třech až čtyř týdnech. Po uplynutí této doby by se mohl Pavlův stav zlepšit. Musí vydržet a být trpělivý.

Pavel se uzavíral do sebe. Vzpomínal na hezké časy s rodinou. Vybavily se mu jedny konkrétní Vánoce. Bylo mu tenkrát osm let a hrozně se těšil, že mu Ježíšek přinese stolní hru simulující lední hokej, kde proti sobě hrají dva hráči s hokejovými postavičkami. Pavel od tří let bruslil a od pěti se dal na hokej. Byl tehdy do tohoto sportu tak zažraný, že ho chtěl hrát i doma. Dvacátého prvního prosince šli školáci naposled před vánočními prázdninami do školy. Paní učitelka popřála Pavlově třídě příjemné a štědré Vánoce a pustila je domů. Venku bylo tenkrát plno sněhu. Děti se koulovaly, užívaly si krásného zimního počasí. Pavel vánoční svátky miloval. Celá rodina byla pospolu, cítil se v bezpečí hřejivého rodinného kruhu. Moc rád pomáhal mamince péci cukroví. Nejvíce mu chutnala vosí hnízda. Těch by připravil klidně i na rok dopředu. Dvacátého druhého prosince měl Pavel na starost zdobení vánočního stromku, který přivezl tatínek z obchodu. Byla to krásná živá jedle. Pavel si dal moc záležet. Od táty dostal pochvalu. Jen na vrch stromečku musel hvězdu dát tatínek sám, protože Pavel tam nedosáhl. Dvacátého třetího jeli táta, Pavel a Jirka pro kapry, které prodávali v sousedství blízko jednoho obchodního centra. Vybrali si tři pěkné kousky a spokojeně dorazili domů. Maminka mezitím připravila zeleninu na bramborový salát a dopekla cukroví. Dvacátého čtvrtého se připojili děda Jaroslav a babička Hana, kteří s nimi trávili každoročně dvacátého čtvrtého a dvacátého pátého prosince. Panovala příjemná a pohodová atmosféra. Maminka pustila na céděčku vánoční koledy a všichni se něčím zabavili. Maminka a babička vařily rybí polévku, tatínek měl za úkol připravit vše potřebné pro slavnostní večeři. Dědeček s kluky hrál Člověče, nezlob se! Štědrý večer rychle utíkal. Přišla večeře. Dědeček jako obvykle málem spolknul kost. Odvézt na pohotovost však naštěstí nepotřeboval. Pavel a Jirka byli netrpěliví. Těšili se na dárky. Tatínek jako kdyby to naschvál natahoval. Vychutnával si kapříky. Kolik že snědl kousků? Snad pět nebo šest. A to nebyl žádný tloušťík, který se přejídal, ale atletický typ. Dědeček měl vždy za úkol vzít kluky do koupelny a tam jim vyprávět napínavé historky o Ježíškovi. Mezitím máma, táta a babička obsypali stromeček dárky. A zazvonil zvoneček. Ježíšek je tu! Kluci vyrazili s dědou zpátky do pokoje a celí se rozradostnili. Ježíšek jim přinesl dárky. Pavel a Jirka měli tu speciální roli, že četli jména na dárcích a předávali je obdarovaným do rukou. Dlouho to vypadalo, že Pavlovo hlavní přání zůstalo nevyslyšeno. Ale najednou si Pavel všiml dobře ukrytého dárku, na němž byla jeho jmenovka. Roztrhl z něj nedočkavě papír a s neuvěřitelnou radostí vykřikl: „Hurá! Díky ti Ježíšku.“ Pavel držel v ruce hru lední hokej.

Ano. Na to moc Pavel rád vzpomínal. Tehdy ještě věřil v Ježíška. A jeho čistá dětská duše byla šťastná a spokojená. Takové vzpomínky mu dělaly dobře. Když si však uvědomil, že už mámu, tátu a bráchu nikdy neuvidí, že to jsou jen vzpomínky, začal se zase nořit do

propasti. Tímto způsobem to u Pavla teď fungovalo. Chvilku vzpomínal na to, co krásného s rodinou zažil, a pak se zase dlouho trápil, že už nic nového nepřidá. Potřeboval se odstříhnout od trpké minulosti a upřít pozornost k lepší budoucnosti. Věděl to i děda, který se každý večer před spaním jako věřící člověk modlil, aby se Pavel vrátil na „správnou“ cestu. Amen.

Kapitola 9.

První větší změnu, kterou děda na Pavlovi zaznamenal, byla, že již nevylehával v posteli tak dlouho jako poslední týdny. Dokonce se osmělil a prošel sídlištěm do tabáku koupit noviny s televizním programem. Děda se opatrně zaradoval. No, konečně, říkal si. Teď se to snad obrací k lepšímu. Pavel se dokonce usmál, když přijímal návrh dědy, aby mu pomohl s přípravou večeře. Moc mu chutnalo. „Dědečku, ty párky se nám povedly. A ta hořčice. Kdes ji koupil?“

„Tady za rohem u toho Vietnamce,“ děda ochutnal párek a povídal: „Nebýt tebe, Pavle, tak dobré by nebyly.“

„Ale jdi dědečku. Hlavní šéfkuchař jsi tady ty.“

„No, tak se koukej něco se ode mě naučit. Bude se ti to v životě hodit.“

„Budu se učit. Neboj.“

„Ode dneška už umíš párky. To je dobrý základ. Nemyslíš?“

„Jasně, dědečku. Máš pravdu.“

„A zítra se naučíš něco těžšího. Možná polévku.“

„To bych rád. Mamka dělávala výbornej boršč.“

„Jo, jo. Ten fakt uměla.“

„Klid její duši.“

„Klid.“

Pavel se rozplakal. Děda ho objal a řekl: „Tiše, hochu, tiše. To se spraví.“

„Já vím, dědečku. A moc ti děkuju.“

Bylo vidět, že antidepresiva začínala působit.

Kapitola 10.

Pavel s dědou se po měsíci ukázali u psychiatra Martina, který ihned poznal, že léčba zabírá. Oproti první návštěvě se totiž změnil výraz v obličejích obou příchozích. Zračil se v nich mírný úsměv a lehký klid. Pavel si stěžoval, že je unavený, ale přiznal, že ho z jisté části přestaly pronásledovat dennodenní černé myšlenky. Což byla pozitivní zpráva. Stále však tesklivě myslel na svou rodinu.

„Pane Martine, proč museli umřít? Ještě toho měli hodně před sebou,“ vyhrkl ze sebe Pavel.

Psychiatr odpověděl: „Musíš jejich smrt přijmout jako fakt.“

Děda si přisadil: „Martine, já mu to říkám pořád. Ale už je to lepší, než to bývalo. Takovou otázku mi zpočátku pokládal aspoň jednou za hodinu. Dneska je to tak dvakrát za den. Jde to dobrým směrem.“

„Víte, pane Martine,“ řekl Pavel, „já si nikdy nemyslel, že něco takového se může stát. A pak... když jsem se to dozvěděl, byla to strašlivá rána. Jako kdyby vás dýkou bodli do srdce. Sice jsem to přežil, ta dýka v srdci už není, ale bolest zůstává.“

„Pavle, rozumím ti. Každý normální člověk by na tom byl stejně, kdyby se mu stalo něco podobného jako tobě. Nicméně míček je na tvé straně. Určitě by nechtěli, aby ses tak hrozně kvůli nim trápil. Ať se stane, co se stane, člověk musí jít v životě dál. Nekonečné truchlení nad mrtvými nepřináší příliš pozitiv. Člověk se musí odpoutat a začít novou kapitolu svého života bez jejich tíživé přítomnosti.“

„Ale to není lehký,“ zareagoval Pavel.

„To máš pravdu. To se ti snažím celou dobu vysvětlit. Je to dlouhá a těžká cesta. My, děda a já, se ti snažíme pomoci, aby byla co nejkratší a nejlehčí. Nikdo ti však odpovědně nemůže říct, kdy skončí a co se na ní stane.“

Děda pokračoval: „Martine, moc ti děkujeme, vid' Pavle?“

„Ano, dědečku.“

„Pavle, nezapomeň, že mysl je mocná zbraň,“ poznamenal doktor. „Léky ber pořád stejně. A s dědou přijďte zase za měsíc třiadvacátého v deset. Vyhovuje?“

„Ano, platí,“ odpověděl děda. „Měj se fajn, Martine.“

„Vy taky.“

Kapitola 11.

Následující měsíc se situace vyvíjela neočekávaným způsobem. Prvním impulsem byl telefonát Pavlova nejbližšího kamaráda Honzy, který se vrátil z tříměsíčního pobytu v Anglii. Pavel všem jiným kamarádům lhal, že odjel náhle na neurčito do ciziny, aby ho nikdo neotravoval. Nechtěl se s nikým bavit. Ale Honzovi naznačil, co se stalo. Honza neotálel a navrhl mu, aby se sešli, že všechno proberou. Pavel mu řekl, ať mu dá pár dní, že si to rozmyslí. Honza na něj nechtěl tlačit, a tak se domluvili, že mu Pavel zavolá sám. V Pavlově mysli pokračoval boj mezi minulostí a budoucností. Chce se pořád trápit? Stojí mu to za to? Co má dělat?

Asi tři dny po Honzově telefonátu se o tom zmínil dědečkovi, který mu poradil, aby se s kamarádem sešel. Udělá mu to dobře. Konečně vypadne z domova, ze zajetých kolejí. Vždyť je to výborný nápad! Konečně se pohnou ledy. Pavel sice stále pochyboval. Necítil se ještě na to, aby se scházel s lidmi, ale vzpomněl si na mámu, která mu vždycky říkala, že za pokus nic nedá.

Honza vyzvedl Pavla a zašli do jedné oblíbené hospůdky. Honza objednal dvě desítky.

„No, asi bych neměl.“

„Proč?“

Pavel se styděl. Vysvětlil Honzovi, že bere prášky.

„Jedno pivko ti neuškodí.“

„Dobrá.“

Honza byl empatický člověk, a protože vycítil, že Pavlovi není moc do řeči, sám vyprávěl o tom, jaké to v Anglii bylo. Byl tam na jazykovém kurzu. Moc se mu tam líbilo. Prý pojedje asi brzy do Kanady, ale tam chce strávit ještě mnohem víc času.

„Nechceš tam jet se mnou?“

„Nejdřív se musím dostat z toho srabu.“

Pavel se rozhovořil. Popsal, co se stalo, jaké byly jeho poslední dva měsíce. A jak se rozpovídal, objednal si další pivo a další. Nakonec vypil čtyři kousky. Pavel najednou cítil, jak potřebuje na všechno zapomenout, a věděl, že alkohol na to zabírá. Lehce se přiopil. Honza to ale ještě včas zastavil. Zaplatil za oba a taxíkem dojeli k němu domů. Chvilí nevěděl, co dělat. Nakonec našel v Pavlově telefonu dědečkovo číslo a zalhal, že šli k němu domů a že Pavel byl unavený a usnul tam a že ho přivede zítra dopoledne. Dědeček měl sice starosti, ale Honzu znal, věděl, že Pavel v něm má velmi dobrého kamaráda.

Když se Pavel probudil, Honza mu řekl, že nic nevydrží. Dřív váleli, čtyři piva, to pro ně bylo zahřívací kolo. A teď? Pavel jen mávl rukou: „Budem asi muset víc trénovat. Odvykl jsem si.“

„Slovo chlapa. Ale musíš pomalu. Bereš ty podělaný prášky. A pití a prášky se někdy dost perou.“

Pavel se usmál: „Jsem rád, Honzo, že jsem s tebou šel. Konečně jsem se uvolnil.“

Schůzka Pavla a Honzy se ukázala být jako zlomová.

Kapitola 12.

Dny utíkaly a Pavel začínal znovu pomalu objevovat kouzlo hospod a barů. Kontaktoval několik poměrně dobrých kamarádů a navštěvoval s nimi pár podniků. Pavlovi pomáhal alkohol zapomínat na smrt svých nejbližších a strasti s tím související. Děda ho upozorňoval, aby to s pitím moc nepřeháněl, což se Pavlovi zpočátku dařilo. V průběhu dalších dnů a týdnů se však intenzita návštěv hospod zvyšovala, a i příchody zpátky domů se prodlužovaly.

Děda jednou u stolu začal: „Pavle, neměl bys tolik pít. Mohlo by se ti přitížit. Vždyť bereš prášky!“

„Ale dědečku,“ oponoval Pavel, „mám to pod kontrolou. Neměj strach. Navíc si sám říkal, abych nebyl doma sám. Tak chodím za klukama.“

„To jo, ale místo pití piva bys s nimi spíš měl hrát třeba basket nebo fotbal.“

„No jo, dědečku, já bych možná rád, ale to by se muselo chtít i ostatním.“

„Hele, Pavle, já tě varuju včas. Nehraj si s ohněm.“

„Neboj se, dědečku, vše mám pod kontrolou.“

Dědeček se rmoutil: „A neměl bys chodit domů tak pozdě. Máš mít pravidelný denní režim.“

„Ale, dědečku, nech mě si ten život trochu užívat. Nejdřív jsem moc doma, potom zas moc venku. To nedává smysl.“

„Máš pravdu. Jdeš ode zdi ke zdi. Mám o tebe strach.“

„Ale...“

„Žádné ale. Mám pocit, že to bereš zase zhurta někam jinam. Ale stále míříš do pasti. Vyrovnat se smrti své rodiny nedokážeš opíjením se alkoholem. To je jenom taková berlička, která ti pomůže v ten daný moment. Z dlouhodobého hlediska je to cesta do pekel.“

„Co se dá dělat, dědečku. Chápu tě. Vždycky jsi měl o mě strach. Nicméně mi musíš taky důvěřovat. Myslím, že nedělám nic, co by mi mohlo ublížit. A že tu a tam piju? Z toho žádnéj malér nebude. To mi věř.“

„Chtěl bych ti věřit, chtěl... bohužel znám spoustu případů, kdy dotyční říkali to samé, a nakonec dopadli špatně. Nechtěj být jako oni.“

„Nebudu, dědečku. Neboj se.“

„Jen aby.“

V mírné rozepři se rozešli. Pavel odešel z bytu a zamířil do hospody.“

Kapitola 13.

Pavel se měnil. Byl čím dál aktivnější, hovornější, plný života, málo spal. Začal chodit do posilovny. Chtěl vypadat jako pořádný, silný chlap. To by snad samo o sobě nebylo tak divné, ale Pavel byl spíš takový uzavřenější typ člověka. A teď během třech týdnů se z depresivního Pavla stal nezvykle energický jedinec s velkými plány, který všude byl, všechno zná a má patent na rozum. Zvláštní se to zdálo nejen dědovi, ale také Pavlovým kamarádům. Přesto všichni žili v takové bludné představě, že se vlastně nic neděje, že se všechno časem nějak urovná a spraví. Bohužel se tyto projevy neobvyklého chování stupňovaly. Pavel se dostával do sporů se svým okolím. Vždycky se ještě z toho nějak vykroutil a dopadlo to smírem.

Když se měl dostavit děda s Pavlem na kontrolu k doktoru Martinovi, Pavel odmítl, ať je omluví, že přijdou příští týden. V neděli si to namířil na oslavu narozenin svého nejlepšího kamaráda Honzy. Pavel byl jak utržený ze řetězu. S každým si povídal, pil alkohol jak na běžícím pásu. Když se ho někdo zeptal, co se děje, odpovídal, že si jen užívá života.

„Hele, Honzo,“ povídal oslavenci Pavel již se značným opileckým hlasem, „já už sem toho zažil. Mě už nemůže nic překvapit. Já jen chci zapomenout...“

„To jo, Pavle. Já tě chápu, ale nemůžeš se chovat takhle. Děláš tu hroznou ostudu.“

„Cože?! Jakou vostudu! Já si jen užívám. Tomu ty nerozumíš.“

„Hele, Pavle, pokud se budeš chovat pořád takhle, budu tě muset požádat, abys odsud odešel.“

„Cože?!“ divil se Pavel. V ten okamžik zahlédl pohlednou černovlásku. „Hele, to je kus! Jdi mi z cesty.“ Pavel si přisedl ke stolu, kde se černovláška bavila s jinou dívkou.

„Ahoj, děvčata,“ oslovil je. „Já jsem Pavel.“ Podal jim postupně ruce. Dozvěděl se, že černovláška se jmenuje Jitka a její kamarádka Veronika. Pil s nimi jak o závod. Oběma dívkám lichotil. Jitce ale očividně víc.

„Ty moje milá Jitko, pojd' půjdem si zatancovat!“

„Ale jdi ty. Tady nejsme na diskotéce.“

„Tak pojd'. Přesunem se.“

„Někdy jindy.“

„Ne. Já chci tady a teď.“

„Prosím tě. Se chováš jak malý dítě.“

„Cože?“

„No, vidíš,“ otočila se na Veroniku. „On je opitej.““

Pavel se rozvášnil: „To víš, že jsem opitej. Ale taky zamilovanej. Do tebe, Jitko!“

Jitka se zasmála: „Ty na to jdeš teda zhurta. Znáš mě sotva pět minut a...“

„A jsem do tebe zamilovanej jak blázen.“

„No tak,“ chechtala se Jitka, „ty jsi fakt malej blázínek.“

Pavel nevěděl, zda to myslí ironicky či naopak. „Jitko. Klidně budu tvůj malej blázínek. Jen prosím tě, pojd' si zatancovat. Jsem to tebe blázen. Nenech mě čekat. Chci tě chytout kolem pasu a tančit a tančit.“

Veronika se jim vložila do rozhovoru: „Hele, Pavle, ty nechápeš, že tě Jitka odmítla?“

Pavel se našpulil: „Víš co, ty se do toho neplet'. To je jen mezi mnou a Jitkou.“

Veronika se nedala: „Jitka s tebou prostě tančit nebude. Navíc má přítele.“

Pavel se obrátil na Jitku. „Ty máš frajera?“

Jitka odpověděla: „Co se divíš? Vždyť jsem krásná, přitažlivá a inteligentní. Sám si mi to řekl.“

„To jsem ti řekl. Zapomněl jsem ale přidat, že jsi tvrdohlavá kráva.“

Jitka vrazila Pavlovi facku. „A ty jsi nadrženej vůl.“

„To o Pavlovi říkat nikdo nebude.“ Vzal půllitr piva a vylil ho na Jitku. Jitka úplně zkoprněla. Zato Veronika zareagovala. Vzala jiný půllitr piva a vylila ho na oplátku na Pavla. To neměla dělat.

„Tak ty taky budeš dělat problémy,“ otočil se na Veroniku. „Ty děvko jedna blbá.“

Veronika se bránila: „Většího debila, než jsi ty, jsem snad fakt nikdy nepotkala.“

Celý spor již zaregistrovala rozproudená společnost hostů na Honzově narozeninové párty. Honza a jeho dva kamarádi se snažili Pavla uklidnit. Tomu ruplo v bedně.

„Vy bando zkurvená. Běžte doprdele. Nikdo mě nemůže pochopit. Já si chce jen užívat života. A tyhle krávy jsou fakt blbky. A vy všichni? Neserte mě. Nikdo to nemůže pochopit. Já vám ještě všem ukážu.“

Pavel pořád řval a urážel všechny okolo. Do toho házel skleničkami, nádobím, židlemi, ničil vše, co mu přišlo pod ruku. Oslavenec Honza se zhrozil. Nikdy Pavla takového neviděl. Zavolal policii. Mezitím, než přijela, Pavla s několika ostatními urostlými kluky zpacifikoval. Nebyla to lehká práce. Pavel měl ohromnou sílu. Nadával, křičel, vyhrožoval. Když přiběhli dva policisté, Honza jim popsal situaci, co se stalo. Také jim vysvětlil, co se událo v Pavlově rodině a že Pavel bere antidepressiva. Policisté se na základě této výpovědi rozhodli, že Pavla odvezou na psychiatrii.

Kapitola 14.

Bylo něco kolem půlnoci. Pavel byl agresivní. V nemocnici museli policisté ošetřovatelům pomoci, aby ho v posteli přikurtovali a píchli mu uklidňující injekci.

Pavel neustále řval: „Vy zmije. Co si to dovoluujete!?! Všichni za to skončíte v kriminále. O to se postarám. Kdo vám tohle dovolil!?! Já chci pryč! Já vás všechny zabiju! Je po vás. Těšte se, vy hajzlové!“

Pavel se nacházel na uzavřeném oddělení s nepřetržitým kamerovým monitoringem. Byla to čtvercová místnost se samostatnou toaletou, sprchou a umyvadlem. Bylo zde umístěno osm lůžek. Pavel ležel v posteli, vedle Pavla napravo i nalevo ležel pacient, naproti další tři pacienti, při pravé stěně stály dvě prázdné postele. Levou stěnu lemoval jídelní stůl se židlemi. Naproti v místnosti měli své útočiště ošetřovatelé.

Díky Pavlovu hlasitému příchodu byl v místnosti ruch. Skoro všichni pacienti byli zvědaví, kdo nový se objevil v jejich království. Dorazila také doktorka, která měla noční službu. Zjišťovala situaci. Pavel byl lehce omámený sedativní injekcí. Na doktorku byl však hrubý a neurvalý. Hádal se s ní, že tu nemá co dělat, že je to omyl. Doktorka se mu snažila vysvětlit, že tu bude muset nějaký čas zůstat. O tom Pavel nechtěl vůbec slyšet.

„Na to nemáte právo!“ křičel Pavel.

„Pane Šebesto, byl jste sem převezen v akutním stavu. Naší povinností je, abychom se o vás co nejlépe postarali. Abyste neprovedl něco sobě ani ostatním. Nic víc, nic míň.“

„V jakém akutním stavu? Co je to za bláboły?“

„Byl jste sem přivezen policisty poté, co jste vyváděl na nějaké oslavě.“

„To já vím, že jsem byl na oslavě. Ale tam se proti mně spiknul celej svět.“

„Jak to myslíte?“

„Ta kráva si se mnou nechtěla zatancovat.“

„Asi jste byl nezdvořilý, když nazýváte to děvče tímto způsobem.“

„To ona. Ona za všechno může. Ne, za všechno můžete vy, všichni! Vy všichni jste zlý! Pust'te mě!“

Pavel se snažil vykrotit z kurtů. Doktorka požádala službu, aby mu je raději přitáhli. Nařídila také další injekci a odešla. Pavel spustil takový povyk, že to další dva pacienti vyprovokovalo k nemístnému chování. Ošetřovatelé je napomenuli a vyhrožovali jim příkurtováním. Jeden pacient se umoudřil, ale druhý byl stále agresivnější a pomatenější, a tak na něj museli použít hrubou sílu.

Zpočátku se Pavel s překážkami, které mu bránily v pohybu, ještě rval, pochvíli to vysílený vzdal. Celou noc nespál dobře, probouzel se. Byl tak nabitý, že ani dvě tlumící injekce ho zcela neuspaly.

Ráno po budíčku mu tři ošetřovatelé kurty sundali, popadli ho, usadili ho rozespaleho na židli a odebrali mu krev. Pavel se jim celou dobu cukal. Vzpíral se. Byl našťvaný na celý svět. On přece nepatří sem do blázince. Museli se splést. On se jen prostě vymyká všem regulím. Ale za to nemůže pykat. To si nezaslouží. Byl tak popuzen, že odmítal poslouchat příkazy ošetřovatelů, kteří ho museli znovu omezit na pohybu.

Otevřely se dveře. Služba přinesla snídani. Pacienti, kteří nebyli příkurtováni, se zvedli z postelí a obsadili stůl. Každý dostal kostičku másla, dva plátky šunky a dva plátky sýru. Jako pití měli bílou kávu a čaj.

„Chcete snídani?“ obrátil se korpulentní ošetřovatel na Pavla, který mlčky civěl na službu.

„To víte, že jo,“ odpověděl Pavel. „Ještě byste mě otrávil.“

„Jak chcete, ale pak neříkejte, že máte hlad.“

Pavel se otočil směrem ke stolu, kde snídali pacienti: „Lidičky, nebuďte blbý. Nežerte ty blafy. Jsou to samý jedy.“

Jeden vysoký, vyzáblý pacient mu na to řekl: „Kdybys to vochtunal, stáhnul bys zadek a jedl bys s náma. Je to pochoutka.“

Pavel zvedl obočí: „Co ti tady píchaj? Připadáš mi jako zfetovanej. Takový kecy.“

Jiný pacient, malý a tlustý, se zapojil do rozhovoru: „Hele, ty nováčku. Jak se vůbec jmenuješ?“

„Pavel. A ty?“

„Vlád'a. To, co tady jíme, sice není žádná maminčina kuchyně, ale je to lepší než nic. Když mě sem před pár dny přivezli, dlouho jsem měl daleko do huby. A teď se tady cejtím jak v hotelu. Tříkrát čtyřikrát denně pravidelná strava. Co bych za to dřív dal. Je tu jak v ráji.“

„V blázinci jak v ráji? Vlád'o, jak takovou pitomost můžeš říct?“

„Ty asi pocházíš z jinejch kruhů, ale já jsem i za tohle moc vděčnej.“

„Za to, že dostaneš třikrát denně kus žvance?“

„Jo, přesně tak.“

„Tak to seš fakt blázen.“

Pavel se obrátil na dalšího pacienta, mladého a holohlavého: „Co si vo tom myslíš ty, týpku? Ty mi připadáš rozumnej.“

Chlap lehce hýbnul hlavou: „Dej si pohov, kámo. Když jím, tak nemluví. A navíc, nemám chuť se tady s nikým bavit. Jasný?“

Pavel se trochu ulekl: „No, dobrá. Vždyť se zas tolik nestalo.“

Všichni mlčeli. Ten chlap, jak se Pavel později dozvěděl, se jmenoval Karel. Pavel si myslel, že to musí být pořádný bijec. Asi ho tady drží v klidu jen pod prášky.

Pavlovi připadali ostatní pacienti, jako kdyby spadli z měsíce. Byla to zvláštní ocitnout se ve společnosti tak podivných tvorů. První, kdo promluvil, ten vysoký a vyzáblý pacient následoval Karla a namířil si to ke své posteli. Ležel hned nalevo od Pavla.

„Hele, brácho,“ spustil. „Já se jmenuju Šimon. Ale říkej mi Šimi, to mám nejradši.“ Natáhnul k Pavlovi ruku, ale pak s ní rychle cuknul zpátky, protože si uvědomil, že Pavlova ruka je připevněna k posteli.

Pavel si toho všimnul a zareagoval: „Bud' rád, že ti ji nemůžu stisknout, protože bych ti ji zlomil.“

Šimon se zarazil: „A to jako proč?“

Pavel se zachechtal: „Protožeš o mně řek, že jsem blázen.“

„To jsem neřek.“

„Nekecej.“

„No, dobře, a nejsi teda blázen?“

„Nejsem.“

„A co tady teda děláš?“

„Nevím, jsem upřímněj a mám rád život.“

Vláďa se připojil: „To my všichni taky. A stejně je to nám k prdu. Jsme tu zavření a zobeme prášky.“

Pavel odpověděl: „A proč prostě neodejdete domů?“

Šimon na to: „Jó, to mi povídej. Někdo z nás je tu i na soudní příkaz.“

Pavel zvažněl: „Na příkaz? To jako že prostě nemůžeš odejít, i kdybys chtěl sebevíc?“

Vláďa souhlasně pokývl: „Jo, přesně tak.“

Pavel se rozhlížel po pokoji. Viděl ještě dva pacienty, kteří se nedotkli snídaně. Oba leželi v posteli. Jeden, ten naproti, byl přilepený k posteli jako on. Toho přikurtovali, protože potom, co přišel Pavel, se rozdováděl a byl nezvladatelný. A další, který ležel napravo od Pavla, se vůbec nehýbal a jen skuhral. Mumlal snad cosi, že život nemá smysl. Pavel usoudil, že je asi v těžké depresi.

Otevřely se dveře ošetřovatelů. Vešla celá plejáda doktorů v bílých pláštích v čele s blondatou doktorkou, jejíž poznávacím znamením byly vysoké tmavě hnědé kozačky. Pavel se snažil všechny ty doktory spočítat. Bylo jich pět, šest, nebo snad sedm? Nějak měl v hlavě zmatek. Vyčkával, co se bude dít. Doktoři se nejdříve shlukli kolem přikurtovaného pacienta naproti Pavlovi.

Vedoucí skupiny, blondatá doktorka, spustila: „Dobré ráno, pane Šplíchale, jak se máme? Už jste se uklidnil? Už je vám lépe?“

Šplíchal se kroutil, snažil se dostat z kurtů a řval: „Zmrdi. Běžte do prdele! Já jsem Alexandr Veliký a všechny vás nechám popravit. Taková vostuda nechat krále trpět. Počkejte, až mě vosvobodí parta mejch nejvěrnějších. Pak to bude vopravdová sranda. Pomstím se i s úrokama.“

Doktoři se krátce poradili a vedoucí doktorka poznamenala: „No, vypadá to, pane Šplíchale, že tu ještě nějaký čas pobudete, abychom vám pomohli od těch nereálných představ. Dostanete injekci.“

Ošetřovatelé se ihned činili a vzpouzejícímu se pacientovi vpíchli lék v injekci. Další pacient na řadě byl Karel. Skinhead. Vedoucí doktorka začala: „Dobré ráno, pane Holý, jak se máme? Už jste klidnější? Vypadáte lépe.“

Pavel viděl v mezírce mezi doktory, jak se Karlovy oči zabodly do těch doktorčinych. Doktorka uhnula. Pochopila, jakou zlost v sobě Karel pořád má, a pokračovala: „No, dle vašeho vzezření jste sice klidnější, ale stále jste náchylný a labilní. Komunikace s druhými vám ještě dělá potíže. Nikomu nevěříte, ani nám, doktorům, kteří se vám snažíme pomoci. My jsme vám podali pomocnou ruku. Co pro vás můžeme udělat?“

Karel se zase upřeně podíval na vedoucí doktorku: „Dát mi pokoj.“

Vedoucí doktorka se zamračila: „To od vás není hezké.“

Karel nezměnil svůj pohled: „To mi je u prdele.“

Vedoucí doktorka se zamyslela. Obrátila se na mladého černovlasého doktora: „Zvyšte mu medikaci.“

Doktoři se přesunuli k dalšímu pacientovi, k Vlád'ovi. Vedoucí doktorka rychle spustila: „Dobré ráno, pane Strako. Jak se máme? Koukám, že jste se nám spravil. Vidíte, že naše strava vám dělá dobře?“

Vlád'a pokýval souhlasně hlavou: „To víte, paní doktorko, tady mi je líp než venku. Tam bych umřel hlady. Nebo by mě zabily.“

„Ty deprese, jak jsme o tom mluvili?“

„Ano, ty. Vždyť já přišel v jednu chvíli o střechu nad hlavou a dceru. Ta nána vypočítává to všechna shrábla spolu se svým novým nabíječem.“

Vlád'a se začal třást. Vedoucí doktorka si toho všimla a zasáhla: „Pane Strako, vidím, že je vám líp, ale jsme teprve na začátku dlouhé cesty. Pořád vás ta minulost dohání. Potřebujete klidný režim.“ Otočila se na hnědovlasou poměrně vysokou doktorku a řekla jí, aby Vlád'ovi vyměnila jeden lék za jiný.

Skupinka doktorů se obrátila na druhou stranu, kde mezi dvěma ostatními pacienty ležel Pavel. Hlavní šéf, doktorka s blond'atými vlasy, se podívala na Pavla, ale pak stočila svou pozornost na Šimona. S úsměvem na tváři začala: „Dobré ráno, pane Čapku. Jak se dnes máme? Vidím, že vaše oči se prozářily za tu dobu, co jste tady v naší péči. Už je vám lépe?“

Šimon se lehce pousmál: „Paní doktorko, rád bych řekl, že mi je líp, ale pořád se cítím slabý. Snad až naberu ňáký to kilo navíc, začne mi být líp. Kdybyste věděla, jak jsem chtěl být krásný chlap, a takhle jsem dopad.“

Šimon začal brečet. Doktorka na něj chvíli beze slova dívala. Pak se obrátila na svou černovlasou kolegyni, s níž se dohodla, že Šimonovi musí ubrat jeden lék a nasadit nový. Načež přišel na řadu Pavel, který do té doby pečlivě pozoroval, co se děje kolem něho, aniž by vyváděl jako smyslů zbavený. Doktorský sbor se kolem něj seskupil. Blond'atá doktorka s vysokými tmavě hnědými kozačkami spustila: „Dobré ráno, pane Šebesto. Jmenuju se Aneta Černá a jsem vedoucí doktorka oddělení číslo pět, které se specializuje na psychicky narušené jedince, konkrétně muže. Momentálně jste na uzavřeném oddělení se zvýšeným dozorem. A protože jste při příchodu sem vyváděl, byl jste omezen na pohybu, aby se předešlo ještě horšímu neštěstí, než se stalo.“

„Jakýpak neštěstí!“ vykřikl Pavel. Vypadalo to, že doktorka ťala do živého.

„Jen klid, pane Šebesto. Klid. Takhle by to dál nešlo. Buď se uklidníte a budete s námi spolupracovat, nebo tu zůstanete ještě pěkně dlouho.“

„Běžte se vycpat!“

Doktorka se zarazila. „Tak půjde to po dobrém, nebo po zlém?“

Pavel plivl na doktorku. Snažil se vzepřít popruhům a mlátil sebou v posteli. Křičel jak o závod. Přiběhli tři svalnatí ošetřovatelé, kteří Pavla zpacifikovali. Doktorka přikázala, aby Pavlovi píchnuli další uklidňující injekci.

Pavel dál úpěl: „Mě jen tak neporazíte!“

Doktorka reagovala: „My tu nejsme proti vám, my jsme tu pro vás. Ještě se dnes dopoledne uvidíme.“ Doktorská skupina se přesunula k poslednímu pacientovi, který ležel schoulen na boku, aniž by vnímal, co se děje kolem něho.

Pavel byl omámený silnou dávkou tlumící injekce, přesto se ale vzpouzel tomu, že je přikurtován kdesi v uzavřené místnosti v blázinci a dělají si s ním, co chtějí. Křičel na odcházející doktory, nadával jim, přičemž používal výrazy, kterými by obvykle nepočastoval ani toho nejhoršího lumpa. Bohužel byl v takovém napětí a transu, že nevěděl, co vlastně dělá. Bojoval nerovný zápas s popruhy, a nakonec i s tlumícími látkami, obsaženými v injekci, které ho postupně naprosto odrovnaly, až vyčerpáním usnul.

Kapitola 15.

Pavel pomalu otevřel oči a rozhlížel se zmateně po pokoji. Cítil, jak mu třesí hlava. Připadal si, jako by na něm seděl několika tunový medvěd. Tak byl omámený. Chvíli mu trvalo, než si uvědomil, kde se vlastně nachází. Jakmile si však dal dvě a dvě dohromady, jeho vzpurná mysl zase zaúradovala. Snažil se vymotat z popruhů. Nešlo mu to. Přidal na intenzitě, ale bez úspěchu. Začal křičet a sprostě nadávat. Dva ošetřovatelé ve světle modrých vestách ihned přispěchali zjednat pořádek. Zkusili to po dobrém, domlouvali mu, uklidňovali ho, ale nic na něj nezabíralo. Nakonec dorazila i doktorka Černá. Pavel by ji zlynčoval, kdyby mohl. Urážel ji, vyhrožoval jí vězením. Doktorka však na takovéto výlevy byla zvyklá. Nařídila další injekci, po níž Pavel do několika minut zase usnul. Pavel dostal do příštího rána ještě několik takových injekcí, protože se stále vzpouzel a nechtěl se uklidnit. Druhého dne při ranní vizitě byl ovšem už tak omámený, že doktorce Černé jen přikyvoval. Dozvěděl se, že

jeho dědeček Jaroslav o všem ví, že se na něj nezlobí a že vše dopadne dobře. Navíc mu posílá základní věci, jako jsou oblečení apod. Doktorka mu oznámila, že bohužel dědeček ještě minimálně tento týden nebude moci dorazit na návštěvu, protože v nemocnici je zákaz návštěv z důvodu chřipkové epidemie.

Pavel během dopoledne jen pasivně přihlížel z postele všemu, co se na uzavřeném oddělení odehrávalo. S úžasem zpozoroval, že v posteli, která se nacházela napravo od Pavla, kde nikdo ještě včera neležel, se nachází divný a hlučný tvor. Byl to starší, vousatý a neupravený člověk. Pořád něco dokola mlel jako neřízená střela, ale nebylo mu rozumět. Pavel kromě toho ucítil kouř. Chvilí si myslel, že snad někde hoří, ale pak si všimnul, že ten holohlavý chlapík Karel kouří cigarety v koupelně. Divil se tomu, Šimon mu však vysvětlil, že je to povolené. Pavel měl rád hospody a podobné podniky, ale nesnášel na nich jednu zásadní věc: že se tam kouří. Ano, alkohol, ten miloval. Ale ty cigarety! Připadalo mu, jako by se zaživa dusil. Navíc když dorazil domů, jeho oblečení mu cigarety neustále připomínalo. A tak si uvědomil, že ani v blázinci se toho cigaretového zabijáka nezbatí.

Pavla vytrhl z pomalého přemítání příchod pána v modré vestě s vozíkem, který skrýval překvapení v podobě úterního oběda. K Pavlovi přišli dvě nové ošetřovatelské tváře, jeden muž, jedna žena. Žena se na něj sklonila: „Pane Šebesto, budete hodný?“

Pavel chvíli přemýšlel, co že po něm vůbec chce. A pak odevzdaně kývl. Ošetřovatelé ho odvázáli od popruhů a vybídli k tomu, aby se šel najíst. Ač s nelibostí se Pavel přemístil k ostatním strážníkům a pustil se do vložkové polévky. Do sekané s bramborem už jen dloubnul. Trochu se napil čaje. Znenadání vyskočil ze židle, zaškobrtl a pozvracel se na stůl.

„Co děláš, ty pitomče!“ ozval se Karel. Chytil Pavla pod krkem, strhl ho na zem a mlátil ho hlava nehlava. Naštěstí okamžitě přiběhli dva ošetřovatelé, třetí za chvíli, a Karla zpacifikovali. Pavel byl celý pomlácený a jen sípal. Karel vyhrožoval všem smrtí. Přikurtovali ho a dali mu uklidňující injekci.

Pavel měl štěstí v neštěstí. Nic vážného se mu nestalo. Dalo mu to varovný signál. Jako kdyby mu secvaklo: Aha, já jsem v blázinci. A jako proč? Proč mě tu drží? Co tu sakra dělám? Začal si přehrávat poslední desítky hodin. Styděl se za sebe. Jak se choval. Vyčítal si to. Najednou jako by si uvědomoval, kam ho ten alkohol přivedl. Vždyť ho dědeček varoval. A on neposlouchal. Nahodil se do jiného módu, do módu, který neznal, který ho uvrhl do zkázy. Nikdo se teď se mnou nebude chtít bavit. S takovým bláznem. Co teď se mnou bude? Co kamarádi? Přijmou mě někdy mezi sebe? Co dědeček? Kde jste všichni? Mami! Táto! Brácho! Vybavovali se mu zčista jasna znovu vzpomínky na rodinu. Viděl, jak

máma peče jeho oblíbený jahodový koláč. Viděl, jak s tátou běžkovali v zimě v Bedřichově. Viděl, jak s bráchou hráli fotbal. Začal brečet.

Šimon, který si toho všiml, se ho zeptal: „Co se děje, kamaráde?“

Pavel kroutil hlavou a rozplakal se ještě víc.

Uteklo několik dalších dnů, během kterých se Pavel uzavíral do sebe. S nikým příliš nekomunikoval. Rychlost jeho života se přiblížila k nule. Najednou se celý svět zastavil a on jako by zamrzl ve své uličce. Nikdo s ním nehnul. Ošetřovatelé i doktoři na něj byli krátkí. Ze závrtných výšin spadnul dolů do hluboké díry, do pasti, z níž vypadalo, že nevede cesta ven. Jako když se Ikaros přiblížil moc blízko slunci a zřítel se do moře, kde zemřel. Ani jeho otec Daidalos ho nezachránil.

Dědeček Jaroslav každý den přicházel do nemocnice za doktorkou Černou, aby zjistil aktuální stav věcí. Byl z toho samozřejmě smutný. Nejdříve přišel o syna, snachu a vnuka. A pak jeho druhý vnuk skončil na psychiatrii. Dával si za vinu, že Pavla před tím neochránil. Kladl si stále otázku: Mohl jsem tomu nějak předejít? Doktorka Černá ho utěšovala: „Nebojte, pane Šebesto, Pavla z toho tady dostaneme.“

„Už je mu lépe?“ zněla jako obvykle dědečkova první otázka.

„Beze změny. Občas brečí, občas má hysterické záchvaty, při kterých proklíná celý svět, občas zamyšleně zírá do stropu a s nikým nemluví. Je většinou apatický. Je to sním těžké. Na nás moc nereaguje. Zatím.“

„Budu ho moct konečně vidět? Kdyby...“

„Vydržte. Vypadá to, že po neděli to už bude možné. Epidemie ustupuje. Všichni se na to ptají.“

„Víte, kdybych si s ním promluvil... Třeba by mu se mu udělal líp.“

„Vydržte.“

Dědeček polknul: „Už víte, co mu teda je?“

„Je to zvláštní případ. Nejdřív má totální depresi. Pak díky míchání alkoholu s antidepresivy si prožije poměrně krátkou manickou epizodu, kterou jsme tu přibrzdili a dá se říct, že zastavili. A teď sklouzne zpátky do takové divné depresivní agonie.“

„Co teda s ním?“

„Dejme mu čas. Je to mladý člověk. Má velkou šanci se z toho dostat a bude žít normální život.“

„Jen kdybyste měla pravdu, paní doktorko.“

„Nebojte se. Všechno dobře dopadne.“

Dědeček se cestou domů zastavil na hřbitově. Došel až k hrobu, kde byli pohřbeni jeho nejbližší: jeho matka, otec, sestra; jeho manželka Hana; jeho jediný syn Ota, otec Pavla, a také Pavlova matka a Pavlův bratr. Vzpomínal na časy, kdy ještě všichni žili. Jednou jedinkrát se vydali jako celá vícegenerační rodina k moři do Chorvatska na Makarskou. Prožili tam dva nezapomenutelné týdny. Krásné počasí, teplé moře, klid a pohoda. A to jídlo! Pamatoval si, jak během jejich pobytu udělali oba dva týdny ve středu jakýsi společný večer s rybími pochoutkami a hudebním doprovodem. Dědečkův otec Jiří tehdy mlasknul: „Nic lepšího jsem snad nikdy nejedl.“

Kdepak jsou ty časy?

Nenávratně pryč.

Kapitola 16.

Nastalo vytoužené pondělní odpoledne. Blížila se třetí hodina. Chřipková epidemie už opadla, a tak dědeček mohl konečně navštívit Pavla na uzavřeném oddělení. Když tam dědeček vstoupil, rozhlédl se kolem sebe a viděl, jak Pavel leží na posteli zády k němu. Přiblížil se. Pavel ho intuitivně ucítil a otočil se. Jejich oči se setkaly. Pavel pohledem ucukl a začal brečet. Dědeček neváhal, sedl si k němu na postel a hladil ho po vlasech. Chlácholil ho: „Už je to dobrý, Pavle. Už jsem tady. A nikdy tě už neopustím.“

Pavlův pláč byl prudký a hlučný jako Niagarské vodopády. Pavel se kroutil, snažil se dědečkovi něco říci, ale nebylo mu rozumět. Trvalo dobrých pět, možná i deset minut, než první nával pláče alespoň z části ustal. Pavel se nedokázal vyjádřit a polykal slova. Děda ho stále hladil po vlasech a utěšoval. Chce to jen čas, říkal.

Nakonec se Pavlovi přece jenom podařilo ze sebe dostat jednu kloudnou větu: „Dědečku, promiň mi to.“ A hned na to se zase rozplakal na celé kolo. Děda uronil také několik slz, ale hned přestal, když si vzpomněl na svého otce Jiřího, bývalého vojáka, který mu vždy kladl na srdce, že každý správný chlap musí být silný, odolný a odvážný. Nesmí ho nic rozházet. A nikdy nesmí podlehnout obavám a strachu. Místo slz nasadil statečný výraz a Pavlovi zašeptal do ucha: „Víš, co nám říkal děda Jirka?“ Pavel na chvíli zkoprněl. Patrně si to uvědomil. A pak naráz spustil nanovo.

Dědeček strávil u Pavlova lůžka plně tři hodiny až do šesti do večera, kdy končila návštěvní doba a kdy se podávala večeře. Pavel se stačil opakovaně vybrečet. Omlouval se

za to, co provedl, vyčítal si to. Dědeček mu trpělivě naslouchal a opakoval slova doktorky Černé, že všechno dobře dopadne. Když se loučili, Pavel začal vyšilovat. Nechtěl, aby ho děda opustil.

„Dědečku, ne!“ řval. „Já chci být s tebou! Já chci pryč!“

Ošetřovatelé vysvětlili Jaroslavovi, že už musí odejít. Jaroslav se podíval na Pavla, stiskl mu ruku a řekl: „Ahoj, Pavle, neplač přece pořád. Zítra přijdu zas.“

Pavel vyskočil z postele a chytil dědečka za ruku a křičel: „Ne! Ne! Ne!“ Dva ošetřovatelé Pavla obklopili a násilím přinutili lehnout si zpátky do postele. Jen co se otočili, Pavel vyskočil z postele znovu. To však bylo na ošetřovatele příliš. Pavla pevně přikurtovali, a protože stále hystericky vyváděl, mlátil v posteli sebou, museli mu aplikovat injekci.

Druhý den se děda setkal s doktorkou Černou, která vyjádřila pochybnost, jestli jsou pro Pavla Jaroslavovy návštěvy vhodné, když na konci Pavel tak řádil. Dědeček zvažněl: „Víte, paní doktorko, já si myslím, že se postupem času uklidní. Cítí se sám. Je mu smutno a ta má návštěva mu udělal dobře, i když skončila špatně. Jak jste řekla sama, chce to čas.“

„No, dobrá. Kdyby to však přetrvávalo, musela bych přistoupit k nějakému opatření.“

„Uvidíme, ale jsem každopádně přesvědčen, že mu mé návštěvy pomohou.“

„V to taky doufám. Potřebujeme se někam posunout.“

Další dvě návštěvy u Pavla proběhly v podobném duchu. Nelepšilo se to. Pavel si chvíli stěžoval na celý svět, chvíli si vyčítal, co udělal, a chvíli brečel. Dědeček dělal, co mohl. Snažil se mu odvést myšlenky na něco jiného. Třeba mu vyprávěl o tom, jak si dělal ráno palačinky, a ptal se ho, jestli nechce další den nějaké přinést, aby si také pochutnal. Informoval ho o tom, že vyšla nová kniha od jeho oblíbeného německého spisovatele Reuse. „Nemáš chuť na čtení? Já ti tu knížku přinesu,“ říkal. Vyzvídal, co jiného má dál udělat, aby mu zlepšil náladu. Marnil snad čas? Na konci návštěvy navíc Pavla popadl ten šílený záchvat. Co budu dělat? říkal si dědeček.

Ve čtvrtek přišel Jaroslav vybavený s plnou krabičkou včera slíbených palačinek a knihou *Zítřejší nastane nový den* od Reuse. Už když Jaroslav dorazil k Pavlovu lůžku, cítil změnu. Pavel se na něj konečně usmál.

„Co se děje?“ zeptal se děda.

„Doktorka Černá mi řekla, že když už nebudu tak šilet při tvém odchodu, tak mě brzy pustí na otevřené oddělení a pak za tebou domů.“

Dědeček se tvářil překvapeně. Pavel to vycítil: „Tobě to neřekla?“

„Jo, to víš, že řekla, to víš, že jo,“ zalhal. Jaroslav totiž tentokrát s doktorkou nemluvil, protože doktorka musela neočekávaně odejít dřív, a nikdo jiný mu tohle neřekl. Dědeček se

cítil provinile, ale snažil se udržet dekorum, protože byl moc rád, že se Pavel konečně cítí lépe.

„Ty palačinky fakt jsou dobrý,“ děkoval Pavel dědovi, když mu jich ještě pár zbývalo. „Škoda že tu není Šimon. Dal bych mu jednu ochutnat.“

„A nechceš dát někomu jinému?“

Pavel se rozhlédl kolem a ztišil hlas: „Ne, to fakt nechci. Jen Šimon mi tady pomáhal. Ostatní na mě kašlali.“ Odložil krabičku s palačinkami vedle sebe na stoleček.

„Už nemůžeš?“

„Dojím je za chvíli.“

„Abys měl místo na večeři.“

„Neboj. Dnes mám apetit, kterej jsem neměl už dost dlouho.“

Dědeček se usmál a vytáhl Reusovu knihu: „Abych nezapomněl. Tady slíbené čtení.“

V pátek se Jaroslav sešel s doktorkou Černou a vyptával se na to, co mu včera pověděl Pavel. Doktorka se usmála: „Jsem ráda, že moje taktika zabrala. Pavel to zbaštil i s navijákem.“

„Jak to myslíte?“

„Prostě jsem zahrála na city. Už přeci jenom mám nějaké zkušenosti. Pavel na vás visí. A když jsem mu to slíbila, nastal obrat o sto osmdesát stupňů. Na Pavla totiž platí pozitivní taktika. Už asi těch negativ měl plné zuby.“

„A vy teda to s tím slibem myslíte vážně?“

„Vypadá to slibně, takže ho budu moct dodržet. To víte, někdy se to nepovede, ale u Pavlova případu to zafungovalo až překvapivě rychle. Buďme rádi.“

Dohodli se, že pokud vše půjde podle plánu, v pondělí se už Pavel s dědou setkají na otevřeném oddělení.

Kapitola 17.

Pavel se těšil na dědečka. Doktorka Černá se ho po ranní vizitě rozhodla přemístit na otevřené oddělení. Pavel si s sebou vzal svůj stoleček a ošetřovatel mu nesl malou sportovní tašku. Druhý ošetřovatel je pustil ven z uzavřeného oddělení. „Pojďte, pane Šebesto, vezmeme vás na vaše nové místo.“ Před Pavlem se rozprostřelo otevřené oddělení. Byla to taková dlouhá a poměrně úzká nudle. Popošli o dva metry dopředu a hned se zprava otevřely

dveře. Vyšli dva chlapi a Pavel ucítil cigaretový kouř, který mu znepříjemňoval život už na uzavřeném oddělení. Pane bože, říkal si. Levou stranu vyplňovala okna, která pouštěla na oddělení světlo a čerstvý vzduch, a na zemi se podél levé stěny táhly různé pohovky, křesla a stoly, kde se shromažďovali pacienti. Pavel pokračoval s ošetřovatelem dál a všimnul si napravo místnosti označené číslem sedm. Následoval ještě pokoj s číslem šest a pak místnost, kde zahlédl sestřičky a doktory. Nakonec dorazili až k pokoji číslo dva.

„Tak jsme tady,“ řekl ošetřovatel. Pavla upoutal na první pohled Šimon, jeho kamarád z uzavřeného oddělení, který seděl na posteli vpravo u okna. Šimon zvedl hlavu: „Ahoj, Pavle, rád tě zas vidím.“

„Já tebe taky.“

„Pane Šebesto, tady si odložte,“ ukázal ošetřovatel na volnou postel vlevo vedle okna, které se nacházelo přímo naproti vstupu do místnosti. „Tady bude vaše místo, aspoň na nějakou dobu.“ Na pokoji byly ještě dvě postele, velká skříň v levém rohu vedle vstupu a vpravo umyvadlo se zrcadlem.

„Děkuji,“ řekl Pavel ošetřovateli a posadil se na postel.

„Nemáte zač. Tak si to tady upravte. Pan Čapek vám určitě rád pomůže a obeznámí vás podrobněji, jak to tady chodí.“

Ošetřovatel odešel. Pavel se podíval na hodinky: bylo už skoro půl desáté. Chvíli si se Šimonem sdělovali zážitky z posledních dnů, které už nestrávili spolu na uzavřeném oddělení, protože Šimona z něj před několika dny přesunuli sem na otevřené oddělení, když se jeho stav zlepšil. Tu náhle přivedli ošetřovatelé na pokoj Vojtu Pavlištu a Alfonse Syrového. První měl mánii, druhý se vzpamatovával z pokusu o sebevraždu. Všichni se museli zdržovat na pokojích, protože jako každé brzké dopoledne obcházel doktoři své pacienty. Pavel sice již s doktorkou Černou mluvil, ale ostatní pacienti na otevřeném oddělení ještě se svými lékaři nehovořili. Vojta létal po pokoji jako mlsný pes. Hrozně se těšil na diskuzi s doktory. Rád se vybavoval. A protože Pavla vůbec neznal, hned ho zavalil sprškou otázek: Jak se jmenuje? Co tady dělá? Líbí se mu sestřičky? Co říká na Alfonse? Zahraje si s ním pin pong?

Pavel se snažil být vstřícný. Vzpomněl si na sebe, když ho něco podobného potkalo. Vojta se smál na celé kolo. Zato Alfons se zdál být zachmuřelý. Jen seděl na okraji postele a koukal do země.

Dorazilo celé konzilium doktorů. Jako každé pondělí si s každým pacientem na otevřeném oddělení popovídali všichni doktoři. Bylo jich celkem sedm, pět doktorek a dva doktoři. Ještě než nakoukli dovnitř pokoje, Vojta už byl první připraven u dveří. Hlásil, že

pokoj číslo dvě je připraven a že by jeho členové měli dostat zlaté medaile. Doktoři si každého pacienta vedli ven před pokoj, aby zachovali pro pacienta určité soukromí. U Vojty to bylo zbytečné. Ten hulákal na všechny strany a slyšeli ho snad i dole u vrátnice. S Vojtou se ani doktoři nenudili. Smích byl vždy součástí jejich seancí. Kdežto když si pozvali k sobě Alfonse, byli rádi, že z něj vypáčí aspoň jednu souvislou větu. Šimon působil ze všech snad nejvíce vyrovnaně. Byl sice stále zesláblý, ale psychika mu začínala sloužit. Doktoři si nechali Pavla naposled. Doktorka Černá se ho jen zeptala, jestli stěhování dopadlo dobře. Pavel kývl, že ano. A doktoři se tak mohli odebrat k poslední skupině pacientů na pokoj číslo jedna.

Uběhlo sotva čtvrt hodiny, když dorazila černošlasá postarší sestra. Měla Pavlovi předvést oddělení v plné kráse. Vysvětlila mu, jaký je tu denní řád, co se od něj očekává. Kam má jít, když s něčím potřebuje pomoci. Zavedla ho do jídelní místnosti s pingpongovým stolem a televizí. Ukázala mu hlavní sesternu, odkud řídí oddělení vrchní sestra, druhou sesternu, kde se rozdávají léky, a zavedla ho také na toalety. Řekla mu, že umývárna je otevřena ráno od půl sedmé do půl osmé a večer od půl sedmé do devíti.

„Máte nějaké dotazy?“

„No...“

„Sem s tím.“

„Vlastně teď mě nic nenapadá.“

„Tak dobrá. Vraťte se na pokoj. Přijde si pro vás ergoterapeutka a trochu se odreagujete.“

Pavel přišel do pokoje zrovna ve chvíli, kdy odcházel Šimon. „Jdeme ven. Na čerstvý vzduch.“

„S váma jít asi nemůžu.“

Šimon kývl. „Aspoň tak trochu zabijíme čas. Za hodinu jsme tady a bude oběd.“

Pavel se s ním rozloučil a čekal na ergoterapeutku. Trochu se zdržela. „Pane Šebesto, jste to vy?“

„Ano.“

„Jmenuju se Ivana Petřů, jsem ergoterapeutka a přišla jsem vás trochu rozveselit. Prý jste prožíval těžké období?“

„To máte pravdu.“

Usadili se na ke stolu na chodbě a povídali si. „Víte, nejsem psychologka, ale poslali mě k vám i z toho důvodu, že se mi stalo něco podobného, co vám.“

Pavel na chvíli zkoprněl: „Jako že?“

„Ano, zemřeli mi rodiče při havárii letadla.“

Pavel chvíli mlčel: „To je mi líto.“

„To nic. Už je to dlouho. Chodila jsem na základku do sedmé třídy, když se to stalo.“

„Co jste potom dělala?“

„Ujal se mě o dvacet let starší nevlastní bratr. Byly to hrozné časy, ale časem jsem se tím prokousala. Díky té události jsem si postupně uvědomila, že chci pomáhat lidem, kteří se ocitli v tíživé životní situaci. Nakonec jsem si vybrala práci ergoterapeutky, a jsem spokojená.“

„Promiňte, co je to vlastně ta ergoterapie?“

„Stručně řečeno, zde konkrétně pomáháme pacientům v návratu do života hlavně po psychické stránce. Hrajeme s ním různé hry, kreslíme, malujeme, trénujeme kognitivní funkce. Je toho hodně.“

„A taky si povídáte.“

„Přesně tak. Ale pokud si o tom nechcete promluvit, pane Šebesto...“

„Ne, naopak. Budu rád.“

Pavel se cítil ve společnosti paní Ivany velmi dobře. Mluvil s cizím člověkem, který mu však rozumí a chápe ho. Konečně, říkal si. Vzájemné vyznání obou dvou z těch tragických událostí zapůsobilo pozitivně na Pavlovu psychiku.

Pavel zahlédl Šimona, který se s dalšími pacienty vracel z procházky. Blížil se čas oběda. Paní Ivana slíbila, že zítra dorazí znovu a budou pokračovat v načaté práci. Pavel ji moc děkoval. Rozloučili se.

Šimon ukázal na hodiny: „Je čas jít. Jinak bude velká fronta.“

Pavel následoval svého kamaráda. Někteří nedočkavci postávali blízko jídelny. Za chvíli se již otevřel výtah, z kterého vystoupil chlapík s vozíkem, na němž se nacházela uzavřená plata s obědy. Dva ošetřovatelé od chlapíka vozík převzali, svolali všechny pacienty do řady a začali rozdávat každému plato s obědem. Šimon zavedl Pavla k poloprázdnému stolu, kde obvykle sedával. Otevřeli horní víko plata a zjistili, že mají bramborovou polévku a rizoto s mrkvovým salátem. Šimon ještě přinesl každému skleničku čaje a mohli se pustit do celkem chutného jídla, jak konstatoval Pavel.

V jídelně bylo jako obvykle veselo. Pacienti vyměňovali polévku za rizoto. Nebo dva pacienti prostě věnovali svůj díl stravy jednomu obéznímu strážníkovi. Z něho si parta tří přátel dělala legraci, když vyprávěla vtipy o tlouštících. Div že smích nezbořil celou jídelnu.

Po obědě nadešel čas pro vytvoření další řady, tentokrát u sesterské místnosti. Vydávaly se léky. Pavel si svůj oběd vychutnával, takže přišel až mezi posledními.

„A zde je pan Šebesta. Prosím,“ řekla sestřička. Pavel dostal jeden lék a zapil ho. „Ukažte, otevřete ústa... Ano, v pořádku.“

Do půl druhé byl polední klid. Potom se Pavel účastnil pevného programu s jedním ošetřovatelem a ostatními vybranými pacienty v jídelně. Měli na papír přenést svoje nejoblíbenější roční období a pak ostatním vysvětlit, proč ho mají nejraději. Pavel si vybral jaro, protože je to čas naděje, kdy se celá příroda probouzí ze zimního spánku, kdy začíná pálit slunce a kdy může odložit kalhoty a mikinu a obléci si místo nich kraťasy a tričko.

V půl třetí se sezení rozpustilo a Pavel se usadil do křesla před svůj pokoj číslo dvě, kde čekal na dědu. Čas vyplnil čtením knihy *Zítřejší nastane nový den* od Reuse. Najednou si uvědomil, že se na čtení vůbec nesoustředí. Vzpomněl si na rozhovor s ergoterapeutkou Ivanou. Ztráta mámy, táty a bráchy ho pořád neuvěřitelně bolela, ale pomalu si připouštěl, že nevede jiná cesta než se s tím nějak vyrovnat. Pavle, povzbuzoval se, vím, je to dlouhá a trnitá cesta, ale je lepší než žádná cesta.

Dědeček dorazil přesně ve tři hodiny. Objali se. Oba cítili naději. Snad překonali to nejhorší. Už bude jen lépe. Děda přinesl Pavlovi nové oblečení, hygienické pomůcky, a hlavně několik palačinek. Pavel se zaradoval: „Díky moc, dědečku. Ty víš, co mám nejradši.“ Dvě palačinky dal Šimonovi a ostatní snědl s chutí sám.

Čas určený k návštěvám, těch společných sto osmdesát minut profičelo jako sibiřský víchř. Jaroslav se musel s Pavlem rozloučit. Než odešel, vyřídil mu ještě pozdrav od jeho kamaráda Honzy. Snad se na něj nezlobí. Pavel se usmál: „Dědo, řekni mu, že mu naopak moc děkuju za to, co udělal. A až mě pustí domů natrvalo, že se sejdeme a pozvu ho na pizzu.“ Děda pohladil Pavla po vlasech a slíbil, že zítra přijde zas. Pavel od doby toho slibu doktorky Černé při odchodu dědečka nevyváděl. Ale i tak vždy uronil pár malých neviditelných slz. Chtěl být totiž s dědou už napořád.

Přišla teplá večere, po ní léky, sprcha v umývárně a relax. Bylo něco kolem osmé. Pavel a Šimon leželi na svých postelích. Pavel si četl a Šimon luštil křížovky, a ještě přitom chroupal jablko, když přiběhl do pokoje Vojta. Zamířil k Pavlovi: „Hej, kámo, nechceš si vyhodit z kopýtko? Právě hrajou v televizi hokej. Nechceš se na něj jít mrknout?“

Pavel mu odpověděl, že ne.

„Ale co blázníš? Víš, jaká je to šance? Vidět tak super hokejovej mač! Že váháš.“

„Dneska fakt ne,“ řekl Pavel. „Mám za sebou docela náročný den. Dnes už budu jen ležet, číst knížku a pak si vezmu prášky a půjdu spát.“

„Tvoje chyba, kámo. Přicházíš vo moc. Bude tě to mrzet!“

Šimona jako by Vojta přehlédln a zmizel z pokoje tak rychle, jak do něj vletěl. Neuteklo ani pět minut a Vojta přilétl a křičel: „Hošiii! Sparta to zvládla. Je ve finále. Jdem slavit.“ V ruce držel jablečný džus z lednice. „Dejte mi svý hrnky a žádný kecy. Jde se slavit.“

Pavel a Šimon se pousmáli, věděli, že teď nemá cenu odporovat. Vojta byl v takovém transu, že skoro hrnky přelil. „Na zdraví! A hlavně na Spartu!“ zahulákal rozjařený Vojta. Pavel a Šimon se na sebe spiklenecky podívali a lokli si džusu. V tu chvíli se objevil poslední obyvatel pokoje číslo dva. Když zahlédl Vojtu, hned věděl, která bije.

„Ty zas něco slavíš, že jo?“

„Jasná páka, dědouši.“

„Nech si toho dědouše.“

Vojta se zachichotal „A jak ti teda mám říkat?“

„Vždyť víš. Jmenuju se Alfons.“

„To je strašný jméno. Vlastně, vodkuds ho sebral? Dali ti ho ti tvý slavný šlechtický rodiče?“

Alfons se nasupil: „Nebudeme pořád řešit můj jméno.“

Vojta pokynul hlavou. „Tak jo. Nastav hrnek. Dám ti jablečňák. Slavíme.“

Alfons něco zamumlal, odešel z pokoje a sedl si na pohovku v chodbě kousek od pokoje. Vojta se zadíval na své sedící společníky a poznamenal: „Kdy se ten dědoušek trochu vodváže? Dyt' život máme jenom jeden.“

Vojta se zase za okamžik vypařil z pokoje jako duch. Šimon si vybavil pár vtipných historek vázících se k Vojtovi a jeho kouskům. Pavel se upřímně zasmál. Čas běžel, až Šimon ukázal na hodiny. Bylo půl desáté, nastala poslední léková terapie. Pavel zapil tři tabletky, došel si na toaletu a zalehl do postele. V deset byla večerka. Ošetřovatelé odchytili Vojtu a nasměrovali ho do jeho postele. Vojta ještě asi pět, deset minut básnil, než ho okřikl Alfons, ať už drží klapačku, jinak že na něj pošle ošetřovatele. Vojta si nechal říct a za dvě minuty už bylo ticho až do rána.

Kapitola 18.

Pavlův stav se každým dnem zlepšoval. Překvapilo to i samotnou doktorku Černou. Dohodla se s Pavlem, že ho pustí na víkend domů. A pokud se všechno bude vyvíjet takto rychle a dobře, propustí ho domů napořád již další týden v pátek. Pavel skákal radostí až ke stropu.

Doktorka mu ještě nabídla, že příští týden se bude moci podívat do stacionáře, kam by mohl po propuštění docházet až tři měsíce a kde by mu ještě v mnohém pomohli, aby se aklimatizoval zpátky do normálního života. Doktorka si o všem samozřejmě promluvila i s dědečkem, který bez váhání souhlasil.

Pavel si ze všeho nejraději povídal s ergoterapeutkou Ivanou. Spojovala je stejná životní zkušenost. Rozuměli si. Každý večer, když usínal, si Pavel v hlavě přehrával rozhovory, které spolu vedli. Občas si poplakal. Nebyl to však škodlivý pláč, který by ho srážel dolů. Naopak. Měl osvobozující účinky. Cítil se lehčí a viděl světlo na konci tunelu. Ještě před několika dny by to sotva mohl tvrdit. Pavel má budoucnost.

V pátek přišel dědeček do nemocnice pro Pavla ve dvě hodiny. Pavel byl již připraven k odchodu. Vybavili ho léky až do nedělního oběda. V neděli do pěti hodin se měl vrátit zpátky. Bydleli poměrně blízko nemocnice, ale i tak dědeček přijel ve své pět let staré Octavii. Přece jenom měli pár zavazadel. Chvíli se zdrželi v koloně ve středu města, pak již byla cesta klidná. Když dorazili domů, Pavel si prošel všechny místnosti, rozvalil se na pohovce a řekl: „To jsem rád, že jsem znovu doma. Ani nevíš jak.“

Dědeček se usmál: „Jsme zase spolu.“

K večeři měli slavnostní jídlo: svíčkovou na smetaně. Večer si pustili oblíbenou komedii *S tebou mě baví svět* a šli si brzy lehnout. Zítra měli nabitý program: rozhodli se navštívit botanickou zahradu. Ráno si dali oblíbené palačinky a tramvají se přemístili na určené místo.

„Máme štěstí. Je tak krásně.“

„Jo, Pavle. Kéž by nám to vydrželo.“

„Půjdeme se podívat i do skleníku?“

„No, když tam dojdu,“ zasmál se děda.

Pavel i dědeček měli botanickou zahradu moc rádi. Děda bral Pavla do těchto končin, už když byl malý pětiletý klučina. Pavlovi se tu strašně líbilo, a tak sem chodili několikrát do roka. Vždycky si tu vyčistili hlavu, odreagovali se a načerpali novou energii. Příroda jim dělala dobře po duši, ale i fyzicky si zde mákli. Projít celou zahradu křížem krážem vyžadovalo totiž zdolat několik dlouhých kilometrů. I tentokrát se tu Pavel cítil jak v ráji. Barvy, vůně, zpěv ptáčků. Člověk zapojoval různé smysly. Čas se zatavil. Bylo jen tady a teď.

Po sobotě následovala neděle. Pavel byl klidný, vracel se do nemocnice naposledy. Snad, jak s dědečkem oba doufali. Měl motivaci. Na oddělení se toho moc nezměnilo.

Šimon, Vojta i Alfons stále obývali pokoj číslo dvě. Večeře tentokrát byla studená a Vojta opět zlobil po večeři.

Kapitola 19.

V pondělí se Pavel domluvil definitivně s doktorkou Černou, že by se rád podíval do stacionáře. Mluvili o tom opět o víkendu s dědečkem. Také on si myslí, že by mu to prospělo, proto tu nabídku využije. Doktorka Černá slíbila, že vše zařídí a že zítra už tam půjde na návštěvu. Děda tentokrát nedorazil. Měl nějaké vyřizování. A tak skoro celé odpoledne Pavel strávil četbou několika cestovatelských časopisů, které si přinesl z domova. Měl cestování v oblíbě. S mámou, tátou a bráchou trávili každý rok minimálně dva týdny na společné cestě někde po světě. Nejvíce se mu líbilo ve Švýcarsku. Je to podivuhodná a krásná země s milými a příjemnými lidmi. Jednou v létě asi tak když chodil do osmé třídy, vydali se do Bernských Alp. Ubytovali se v menší obci Lauterbrunnen. Nejraději vzpomínal na výlet na Jungfrauoch. Je to nejvyšší místo v Evropě, kam vede železnice. Ocitli se ve výšce vyšší než tři tisíce metrů. Nacházejí se zde různé budovy, atrakce. Je tu výhled na nádhernou krajinu i na největší alpský ledovec Aletschgletscher. Měli štěstí na počasí. Bylo jasno a slunečno. Skoro bez mráčků. Prostě paráda. Akorát Pavla druhý den bolela hlava, a tak místo dalšího výletu zůstali dole ve vesnici, kde zašli do jedné restaurace na oběd. Pavel si objednal sýrovou pizzu. Byla tak skvělá! Na to nikdy nezapomene.

Když teď Pavel listoval časopisy, napadla ho myšlenka, že by měl uskutečnit cíl, který si určili s mámou a tátou a bráchou na nadcházející rok. Plánovali to již delší dobu. Chtěli se vydat na svatojakubskou cestu do Santiaga de Compostela. Ano, měl bych to udělat, říkal si. Byla by to čest jejich památce. Pavel přestal vnímat okolí, uzavřel se myšlenkami do sebe, až ho probudila Šimonova ruka na jeho rameni. Jde se večeřet.

V úterý dopoledne Pavla jeden ošetřovatel zavedl spletitými chodbami nemocnice až do stacionáře. Tam už byl připraven jeden podsaditý a usměvavý muž: „Pane Šebesto, dobrý den.“

„Dobrý den.“

„Jmenuji se Tomáš a dneska vám to tady trochu ukážu.“

Pavlovi se stacionář líbil. Bylo to takové menší útulné oddělení s několika místnostmi. Hlavní chodba hrála všemi barvami, nacházely se tu různé květiny, zaujaly ho výtvary

pacientů jako například malá soška z proutí. Pavel si všiml i několika nástěnek na zdech s důležitými informacemi. Ošetřovatel Tomáš ho zavedl do jedné z místností. Uprostřed byl dlouhý stůl a kolem spousta židlí. Na pravé stěně pokoje byla krásná tapeta s motivem přírody, kde hrál prim podzimní javor, a v rohu stála velká skříň. Na levé straně místnosti ho nejvíce zaujaly poličky, v nichž bylo poskládáno množství krabic se společenskými hrami, navíc tu bylo seřazeno i dost knih, což Pavel jako vášnivý čtenář také ocenil. Cítil se tu moc dobře. Celkově místnost působila jako celé oddělení na první pohled útulně. Pavel tu nasával pozitivní energii. Tomáš vytáhl šachy: „Zahrajem si?“

„Klidně.“

Byla to bitva, ale Pavel vyhrál. Šachy hrál od malička.

„Gratuluju.“

„Díky moc. Aspoň jsem zas zapojil závity.“

Tomáš se podíval na hodinky: „No, za chvíli si pro vás zas přijdou. Snad vám stihnu představit kolegyně.“

Pavel se dozvěděl, že Jirkovy kolegyně Jitka a Marta mimo jiné vedou dvě samostatné psychoterapeutické skupiny. Momentálně jsou všichni pacienti společně na relaxační terapii před obědem, kterou řídí buď Jitka, nebo Marta. Nakonec musel Pavel odejít dřív, než se stačil seznámit s ostatním personálem a pacienty. Měl však ze stacionáře dobrý pocit a těšil se na další den. Ve středu tu již strávil o něco více času. Poznal Jitku a Martu. Dokonce si zahrál s jednou partou pacientů společenskou hru, při které se všichni moc nasmáli. Zjistil, co všechno se na stacionáři dělá. Mají pevný, ale rozmanitý program, začínající ráno rozvíčkou v nedaleké hale, která je součástí nemocničního areálu. Po rozvíčce a na konci dne po čtrnácté hodině se celá skupina sejde i s vedoucím lékařem, který program zastřešuje a dohlíží na terapii jednotlivců i skupiny jako celku. Pavel se těšil, až sem nastoupí.

Blížil se pátek. Dohoda platila. Pavel se pomalu loučil s pobytem v nemocnici na otevřeném oddělení. Měsíc celkově strávený na uzavřeném a potom na otevřeném oddělení mu bohatě stačil. Cítil, že se mu navrací chuť do života. Hned příští týden v úterý nastoupí do stacionáře. Navštěvovat by ho měl minimálně měsíc, ale pokud bude vůle z obou stran, může tam docházet i tři měsíce. Ve čtvrtek dopoledne místo stacionáře šel na vycházku se skupinou z oddělení, aby si popovídal se Šimonem taky jinde než v nemocnici. Byl to jeho nejbližší kolega-pacient v nemocnici. Rád s ním rozmlouval o sportu. Byli to oba fanoušci pražské Sparty, tedy hlavně té fotbalové. Cestou Pavel koupil pomerančový džus. Po vzoru Vojty chtěl taky slavit: Zítra jdu domů!

Čtvrteční večer byl dlouhý. Pavel nemohl usnout. Přehrával si ty poslední dny a týdny. A nemohl uvěřit, že je všemu konec. Usnul, ale v pět hodin už spěchal na toaletu. Že by ta oslava s pomerančovým džusem?

Pátek utíkal rychle, ale i pomalu. Byla to taková zvláštní situace. Všechno naposledy. Hovory s doktorem, personálem, kolegy-pacienty. Pavel měl zvláštní pocit. Všechno jednou začíná, všechno jednou končí.

Kuchyně se s Pavlem rozloučila ve velkém stylu. Byly boloňské špagety. Jedno z jeho nejoblíbenějších jídel. Pak dorazil dědeček a musely se zařídit poslední organizační záležitosti: vydání několika osobních věcí uložených na sesterně, propouštěcí zpráva, léky na pět dní, a hlavně velké poděkování všemu personálu.

Bye, Bye, nemocnice!

Dědeček nastartoval motor a uháněl středem města: „Jedeme domů! Těšíš se?“

„A jak.“

„Tak se těš. Mám pro tebe doma překvapení.“

„A co jako?“

„Uvidíš, uvidíš,“ usmál se dědeček lišácky pod vousy.

„No tak.“

„Žádné takové. Kdo si počká...“

„Ten se dočká.“

A Pavel se dočkal. Dědeček otevřel dveře bytu a na Pavla vyskočil pes: štěně zlatého retrívra. „Dědečku!“ Pavel se štěstím rozbřečel. Přeci jenom to štěně dorazilo v pořádku.